

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 6
November
1988

Ravensbrück:
Danskerne
på besøg. De
ses her ved
lejrens smukke
monument,
der øverst viser
en fange, der
bærer en ud-
marvet kam-
merat.

(Foto:
Peder Soegård)

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henveldelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. 03 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. 09 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehjemmets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 04 46 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, 6470 Syd-Als, tlf. 04 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været inddraget i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 03 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. 04 45 86 22.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 02 91 13 72.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 06 81 07 09.

Overlærer preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lundeberg, 5874 Hesselager. Tlf. 09 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 04 67 31 53

Læge Axel Jørgensen
Duebrødvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 08 10 15 80

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 04 47 17 04

Sektionschef Hans Bøjlund
Skovparken 7, 6000 Kolding
Tlf. 05 52 96 11

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 09 62 31 63

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 05 82 65 72

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslet
Tlf. 04 44 76 04

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 06 27 04 28

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 03 53 35 34

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 07 12 11 84

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 47 11 60

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 04 42 57 07

Direktør Bernth Johannesson
Jacobus Allé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg
C
Tlf. 01 31 86 86

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 03 63 59 20

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 02 48 56 74

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby
tlf. 02 88 12 42

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, snatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det på påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bavnebjergspark 6,
3520 Farum
02 95 22 08

Årsabonnement 60,- kr.

Udenfor Skandinavien betales et
portotillæg på 30,- kr.

Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt ved
henvendelse til udleveringspost-
kontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
06 81 07 09

Villy Mørk Jensen
Sjerringvigvej 6, Sjerring
7700 Thisted
07 97 12 71

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Langåsabotagen	147
Dansk mindestue i Ravensbrück indviet	150
Jyllandskorpset i Neuengamme og Friedrichsruhe	153
Kollegieværelserne moderniseres	154
Fra redaktionen	155
Runde dage	156
Fra Esterwegen	159
Foreningerne	160-166
Mindeord	166
Bøger	167

De følgende numre af vort blad ud-
kommer 15/12 og 15/2 1989. Stof må
være redaktionen i hænde senest 4
uger før de nævnte dage.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 6

November 1988

43. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne . Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen . Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Langåsabotagen blev udført i november 1943

På min fødselsdag den 18. november 1943 vågnede jeg i min seng i Langå ved et vældigt drøn, og jeg var ved at blive kastet ud af sengen ved rystelserne. Jeg var straks klar over, at der var tale om sabotage et sted i byen, og snart rygtes det, at det var jernbanebroerne over Gudenåen, der var røget i luften - og bedre fødselsdagsgave har jeg vist aldrig fået.

Da togtrafikken var afbrudt, cyklede jeg de 15 km til Randers Statsskole, hvor jeg var elev, lidet anende, at én af skolens lærere, adjunkt Kaj Hoff og min sidekammerat gennem to år, Per Nielsen, var impliceret i sabotagen. Endnu mindre anede jeg, at jeg selv få måneder senere skulle komme til at danne en sabotagegruppe i Langå, der fortsatte det arbejde, Randers-folkene havde be-
gyndt.

De nærmere omstændigheder bag sabotagen var, at våbenedkastningerne ved Hvidsten havde tilvejebragt så store mængder sprængstof og våben, at der var mulighed for at iværksætte større sabotageaktioner.

Dette var baggrunden for, at sabotagegruppen i Randers i efteråret 1943 fik besøg af Ole Geisler. Denne meddelte, at hovedkvarteret i London ønskede, at Randersgruppen skulle koncentrere sig om jernbanesabotage, og at hovedformålet skulle være de tre jernbanebroer ved Langå. I anden række skulle man tage sig af det rullende materiel, især lokomotiver.

Sabotagegruppen i Randers bestod på det tidspunkt af »Carlo« (adjunkt Kaj Hoff) og »Saboteknikeren« (kommuneingeniør Christian Bak) samt en halv snes unge mennesker fra terrænsportsforeningen og roklubben. Gruppen blev suppleret med lægerne Jørgen Røjel og Svend Thorup Petersen, der havde kontakt med Ole Geisler og Hvidstengruppen.

Den jyske længdebane skulle spærres

I november meddelte Ole Geisler, at der nu fra London var fremsat ønske om at spærre den jyske længdebane fra Frederikshavn til Padborg ved at

sprænge Langå-broerne og ødelægge tyskernes omkørselsmulighederne ved at afbryde jernbanestrækningerne Randers - Grenå og Langå - Viborg. Samtidig med disse aktioner skulle Århusgruppen sprænge sporskifteamlægget på Århus hovedbanegård.

Der blev lagt en tidsplan, hvorefter Århusgruppen først skulle gå i aktion. Kort tid efter skulle Langå-broerne sprænges, og når sabotørerne var kommet væk fra Langå, skulle andre grupper sprænge sidebanerne.

En eftermiddag tog Røjel og Thorup Petersen til Langå for nærmere at undersøge forholdene. Ved pigtrådsafspærringerne ved broen traf de en politibetjent, de tidligere havde samarbejdet med, og i fællesskab undersøgte de broen og dens fundament.

Kendingsmelodi:

Det var en lørdag aften

Betjenten fortalte, at han og en kollega ikke ville gøre modstand. Når sabotagen skulle ske, skulle betjenten anbringe sin kollega i vagtskuret mellem broerne, mens han selv skulle stå nord for broerne og fløjte første linie af »Det var en lørdag aften«. Det skulle være sabotørernes garanti for, at det var den rigtige betjent, der var »på vagt«. Sabotørerne skulle så svare med den anden linie.

NEUENGAMME FORENINGENS REKREATIONS- & HJÆLPEKASSE TIL FORDEL FOR FRIHEDSKAMPENS OFRE

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor
Frederiksberg Bredégade 13
2000 Frederiksberg

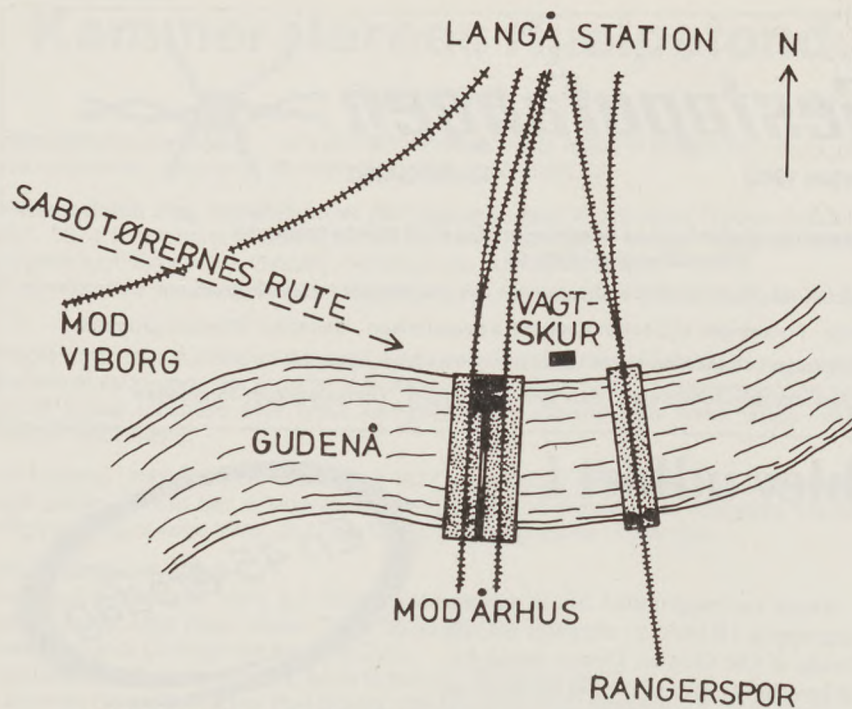
Midlerne fra salg af frimærke med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen — 4. maj 1985, uddeles til rekreati-
ons formål eller -hjælp i særlige trangtilfælde.

Beløb kan søges af danske statsborgere, der er — eller vil kunne anerkendes i hen-
hold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningskema sendes til ovenstående adresse.

Af lektor Erik Johannesen, Århus

•SPRÆNGLADNING

Skuepladsen for sabotagen mod Langå-brerne. (Ved E. Johannesen)

»Saboteknikeren« beregnede, at der skulle bruges 75 kg sprængstof, og han lavede tegninger, der viste, hvor sprængstoffet skulle placeres for at give størst mulig virkning.

Sprængningen af broerne blev fastsat til onsdag 17. november kl. 23.30. To dage forinden transporterede Røjel og Thorup Petersen i bil to store kufferter fyldt med sprængstof til Langå for at grave det ned i en plantage nær Viborg-banen ca. 1 km fra broerne.

17. november cyklede de seks sabotører fra Randers til Langå for at mødes i plantagen, hvor sprængstoffet var gravet ned. De seks var Røjel, Hoff, kommunelærer Ejvind Jacobsen, den 20-årige violinist Ole Hovedskov, den 20-årige maskinist Sven Johannesen og den 27-årige bankassistent Oluf Kroer.

Efter at sprængstoffet var gravet op og fyldt i sække, sneg sabotørerne sig frem langs jernbanedæmningen. Først Hoff med pistol og håndgranater. Derpå fire mand belæsset med tunge sække. Den sidste i optoget var den pistolbevæbnede Røjel.

Et skud skabte forvirring

De seks sabotører nåede i god behold frem til Gudenåen et par hundrede meter fra broerne, da der lød et skud. De tænkte straks, at angrebet var afsløret,

og at tyskerne havde omringet dem. I hast bestemte de sig til at prøve at nå frem til broerne og sprænge dem, inden de blev fanget. Derfor sprang de over pigtrådshegnet ved broerne, men standede brat, da de hørte »Det var en lørdag aften« blive fløjtet i nærheden.

Det var sabotørernes ven, betjenten, der fløjtede, og det ville han næppe gøre, hvis der var tyskere i nærheden. Efter at have svaret: --- »jeg sad og ventede dig«, fortalte betjenten, at alt var normalt på stedet.

For at tyskerne ikke skulle få mistanke til betjentene, tog sabotørerne deres pistoler og smed deres rifler i Gudenåen. Jacobsen og Røjel iførte sig betjentenes kapper og uniformer, så det så ud, som om der stadig var vagt på broerne. Der blev nemlig hele tiden rangeret med tog på jernbaneterrænet, der stødte op til broerne. Et par gange kørte rangertog over broerne, så sabotørerne med undtagelse af de falske betjente måtte krybe i skjul. Da tyskerne efter aktionen afhørte jernbanepersonalet, fik de da også at vide, at der var set politi på broerne på de og de tidspunkter.

Hoff og Hovedskov placerede de to bomber på den gamle bro, mens de andre anbragte fire sprængladninger på de nye broer, der skulle sprænges samti-

dig. Dette kunne lade sig gøre ved at forbinde ladningerne med sprængtråd (Cordtex).

Da man endelig var færdig med at anbringe sprængladningerne, var der kun en halv time til, at de første bomber skulle sprænge på sidebanerne. I en hast blev sprængblyanterne trykket, og det betød, at bomberne efter beregningen skulle eksplodere 20 minutter senere.

Betjentene bundet til en hegnsplæl

Mens Røjel blev tilbage, skyndte de fem andre sabotører sig at komme af sted på cykel mod Randers. Imens snørede Røjel de to betjentes hænder sammen på ryggen og bandt dem til en hegnsplæl, hvor de var i sikkerhed for sprængstykker fra eksplosionerne. Dette blev gjort for at dække over betjentenes medvirken. Alligevel blev det senere nødvendigt for betjentene at gå under jorden og rejse til Sverige.

Efter at have taget afsked med betjentene, cyklede Røjel mod Randers, mens han hele tiden ventede at høre eksplosionerne. Der skete imidlertid intet, og både han og de fem andre kom til den overbevisning, at nattens arbejde havde været spildt. Ærgerlige gik de i seng for at sove.

Men søvnen blev kort, for sidst på natten vækkedes hele egnens befolkning af drøn, der fik husene til at ryste så langt borte som i Randers. Den sidste bombe sprang først kl. syv om morgenen, da dansk og tysk politi sammen med bombeeksperter var på vej hen til broerne for at undersøge skaderne.

Grunden til de forsinkede sprængninger var den lave nattemperatur. Bomberne på de to nye broer sprang ikke samtidigt, og en enkelt bombe sprang slet ikke.

Trods dette var aktionen vellykket. De to nye broer var så ødelagte, at det tog flere måneder at reparere dem, og den gamle bro kunne ikke bruges i næsten 12 døgn. Det var den længste afbrydelse af en jernbanelinie under besættelsen. Samtidig var det lykkedes at sprænge sidebanerne og sporskiftcentralen på Århus H. Sabotagen mod sidebanerne blev gentaget de følgende to nætter for at umuliggøre omkørsel.

Samme dag, broerne blev sprængt, flyttede Gestapo sit hovedkvarter fra Århus til Randers, og gestapofolk sværmede rundt i gaderne. Allerede fredag formiddag blev der foretaget arrestatio-

ner i byen, men Langå-sabotørerne mente, at der kun var tale om arrestationer af folk, der havde med udgivelse af illegale blade at gøre. Derfor tog de situationen med ro.

Oluf Kroer havde i en bankboks gemt de pistoler, der blev taget fra betjentene i Langå. Fredag aften tog han pistolerne med fra banken for at de kunne blive taget i brug ved sprængningen af det tyske hovedkvarter på Landmandshottellet i Randers.

Ved seks-tiden ringede Kroer på hos Sven Johannesen, men blev meget overrasket over at se to vildfremmede mennesker lukke op. Kroer skyndte sig at sige, at han måtte være gået forkert, men han blev tvunget til at komme indenfor. Det viste sig, at det var Gestapo, der ventede på fangst.

Overført til arresten i Århus

Senere fredag blev Ole Hovedskov arresteret sammen med Otto Manley Christiansen og Anders William Andersen, der også hørte til sabotagegruppen i Randers. Alle sabotørerne blev ved midnatstid overført til arresten i i Århus.

Lørdag morgen gav Ole Geisler resten af Randers-gruppen ordre til at gå under jorden, indtil det var afklaret, hvor meget Gestapo vidste.

Alle i gruppen med undtagelse af Kaj Hoff fulgte denne ordre. Hoff blev arresteret 30. november i sit hjem, hvor Gestapo fandt en mængde våben og sprængstof.

På kasernen i Randers blev Hoff udsat for grov mishandling. Han blev tvunget til at stå med hænderne i vejret foran en hed kakkellov. Hver gang han sænkede hænderne, blev han slået og sparket.

Pludselig greb Hoff en stol, som han smed i hovedet på den nærmeste tysker. Derpå forsøgte han at springe ud af vinduet, men blev forinden ramt af skud og var dræbt på stedet.

Jørgen Røjel havde søgt tilflugt i Århus. Her fik han kontakt med faldskærmsmanden »Jens«, der havde en lydløs pistol. Bevæbnet med den gik de på jagt på den stikker (angiver), der var skyld i arrestationerne i Randers. Efter et par dages forgæves søgen måtte de opgive at finde stikkeren.

Ole Geisler beordrede Røjel til København, hvorfra han i en fiskekutter blev sejlet til Sverige. Røjel blev læge ved Den danske Brigade i Sverige, men vendte senere tilbage til Danmark og

deltog i flere store sabotagehandlinger i København. Til sidst blev han fanget, men bildte tyskerne ind, at han var sin egen bror. Derved undgik han en dødsdom. Han blev anbragt i Frøslevlejren, men havde held til at flygte i en stor kasse med brødrester, der blev kørt ud af lejren for at blive brugt til svinefoder.

De fem blev dømt til døden ved tysk krigsret

De fem arresterede Randers-sabotører blev stillet for en tysk krigsret i Århus. Sven Johannesen, Oluf Kroer, Anders William Andersen og Otto Manley Christiansen blev dømt til døden. Ole Hovedskov blev dømt til anbringelse i en tysk koncentrationslejr. Han kom syg hjem efter krigen og døde af tuberkulose et par år senere.

De fire dødsdømte blev sammen med Århus-sabotøren Georg Mørk Christiansen henrettet ved skydning 2. december 1943. Henrettelsen skete på Skærring hede nord for Århus. På vej til henrettelsespladsen vendte Sven Johannesen sig mod sine kammerater og sagde: »Kammerater, I må ikke være kedede af det. I ved, hvorfor vi har kæmpet, og det er for Danmark, vi dør.«

Af frygt for befolkningens reaktion blev de henrettede i hemmelighed begravet ved et tysk ammunitionsdepot ved vestkysten.

Da meddelelsen om henrettelsen nåede

de Randers, gik flagene i byen på halvstang, og i protest mod tyskerne gik arbejderne hjem fra fabrikkerne, og butikkerne lukkede.

Langå-sabotagen gav genlyd langt ud over landets grænser. F.eks. skrev den engelske gesandt i Stockholm Victor Mallet 15/12-1943 i en rapport til London:

Engelsk reaktion

»Der er ingen slinger i valsen hos de danske sabotører i deres bestræbelser for at sinke leveringerne til Tyskland. Interessen er især samlet omkring jernbanesabotagen i Jylland, efter at tropetransporterne er begyndt at gå igennem her. 18. november blev de vigtige jernbanebroer ved Langå på hovedlinien nord-syd ødelagt, hvilket i forbindelse med andre aktioner betød, at jernbanetrafikken i Jylland var næsten komplet kaos i flere dage. Sabotørernes arbejde er velorganiseret, og de koncentrerer deres arbejde mod vitale punkter.«

Den engelske premierminister Winston Churchill lod gennem udenrigsministeriet forstå, at »sabotagen, set i sammenhæng med dansk skibsfarts indsats på de allieredes side, udgør et definitivt bidrag til den samlede krigsindsats. Danmark har således krav på at blive behandlet som associeret (tilsluttet) De forenede Nationer.«

Ved sabotagen mod jernbanebroen ved Langå skabtes store forstyrrelser i den jyske jernbanetrafik - og det var jo hensigten.

Tysk triumf:

24 sabotører for krigsretten

Den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark, dr. Werner Best, sendte 20. november et telegram til udenrigsminister von Ribbentrop, hvor han med stor tilfredshed skrev:

»Ikke blot har man i løbet af de sidste to dage kunnet overgive 24 sabotører til krigsretten. Det er allerede i går lykkedes at anholde de sabotører, der sprængte de strategisk vigtige jernbanebroer ved Langå.«

Bests brev vakte Hitlers raseri over, at man ikke kunne holde ro og orden i »dette latterlige lille land«. Hitler indkaldte dr. Best og de tyske generaler i Danmark til møde i hovedkvarteret i Tyskland, hvor han gav dr. Best skylden for udviklingen i Danmark. Han sagde, at Best ved at anklage, dømme og henrette sabotører skabte martyrer.

Hitler beordrede i stedet modterror i Danmark: Sabotører skulle skydes uden dom. For hver dræbt tysker eller tyskerhåndlanger skulle fem tilfældige danskere nedskydes, »clearingmyrdes«. Sabotage skulle mødes med modsabotage osv.

Den nye tyske politik over for Danmark havde en virkning, der var stik modsat den tilsigtede, idet befolkningen i større og større omfang sluttede op bag modstandsbevægelsen.

Det gjaldt ikke mindst os elever på Randers Statsskole, der var rystede over den skæbne, der var overgået vores fransklærere, og det viste sig da også efter krigen, at rigtig mange af mine kammerater fra skolen efter henrettelsen af Langå-sabotørerne var gået aktivt ind i modstandsbevægelsen.

Erik Johannesen

Lejren blev opført i vinteren 1938-39 af 500 tyske KZ-fanger fra Sachsebhause, og i marts 1939 ankom de første kvindelige fanger til lejren.

I Jørgen Barfods bog »Helvede har mange navne« har vi hentet følgende brudstykker af afsnittet om Ravensbrück:

»Der var 32 grønne beboelsesbaraker i lejren. De mindre havde 230 køjer, et vaskerum med 20 vaskekummer og 10 toiletter, og de større havde 540 køjer, men også kun 10 toiletter. Køjerne var anbragt i tre etager, men fra den øverste køje til loftet var der blot godt 40 cm, så det var umuligt for beboeren i den øverste køje at kunne sidde op. Køjerne var små, omkring 70 cm brede og 170 cm lange, og i hver køje måtte der ligge to personer. I vaskerummene var der altid kø og trængsel, og takket være bl.a. de ofte rudeløse vinduer og den megen støv, der var i luften, var vask en særdeles nødvendig ting, men alligevel var alle frygtelig snavsede, og lus var også her som i andre lejre en stadig plage.«

»Der var flest tyskere, polakker og russere i Ravensbrück, men også mange franskmænd kom hertil, og mange norske kvinder kom til denne lejr. Værst var forholdene imidlertid for de kvinder, der fra august 1944 blev indlogeret i et stort 50 meter langt telt i lejren. Der var et tyndt lag strå over jorden inde i teltet, vaskemulighed fandtes ikke, og toiletterne bestod af primitive latriner, der blev gravet ned udenfor. De første, der kom her, var evakuerede kvinder fra Warszawa. Senere kom 3000 ungariske jøinder med deres børn, og blandt de stadig nye tilkomne var også 300 nonner. Levetiden var naturligvis ikke

Kvindelejren Ravensbrück havde 33 danske fanger

Den danske mindstue nu indviet

»Smuglergods« tilbage til Ravensbrück

Hullede sokker, syposer og små håndlavede dukker er nogle af de dagligdags ting, som af danske kvinder blev smuglet ud af koncentrationslejren Ravensbrück, da fangerne blev hentet af de hvide Røde Kors busser ved Anden Verdenskrigs afslutning.

Klara Sørensen, 73 år, blev sendt til lejren, fordi hun var aktiv i den danske modstandsbevægelse. Hun har foræret en lille sypose til udstillingen.

»Som tidligere fange er det ubehageligt at blive mindet om en periode, som jeg aldrig helt kommer over,« siger hun til »Jyllandsposten«.

Særligt én oplevelse fra lejren tænker Klara Sørensen stadig ofte på. En forårs morgen i 1944, da fangerne som sædvanlig blev kaldt til appel klokken fire, fløj to hvide svaner pludselig hen over koncentrationslejren.

»De var så utroligt flotte... og frie. Der gik et dybt suk gennem hele lejren. Det måtte da være et tegn. Men som dagene gik var der stadig ikke tegn til, at vi skulle løslades. Da var jeg lige ved at opgive livsmodet,« fortæller Klara Sørensen.

Koncentrationslejren Ravensbrück lå 80 km nord for Berlin (i det nuværende DDR) og ca. 50 km nord for Sachsenhausen i nærheden af byen Fürstenberg i Mecklenburg. Lejren var beregnet til kvindelige fanger, og der har i løbet af krigen været godt 33 danske kvindelige fanger i lejren i kortere eller længere tid. Også enkelte danske mandlige fanger har en kort tid været i lejren.

Den sydlige del af lejren.

Plan over Ravensbrück-lejren.

Tekst til planen over lejren: 1: Cellebygningen. 2: Kommandanturen. 3: Kvindelejren. 4: Mandslejren. 5: Uckermark-lejren. 6 og 7: Værksteder. 8 og 9: Værksteder (Siemens). 10: Værksteder (D.A.W., Deutsche Ausrüstungs-Werke), et SS-aktieselskab, der havde virksomheder i de fleste lejre. 11 og 12: SS-barakker. 13: Gaskammer. 14: Krematorium.

lang under disse forhold, og det var derfor helt i overensstemmelse hermed, at lejrkommandant Suhren samme efterår lod en barak ombygge til gaskammer, hvor han kunne anvende »Zyklon B« ligesom i Auschwitz. Samtidig udvidedes krematoriet. I begyndelsen klarede man sig også med at anvende nogle transportbiler i den nærliggende skov som gaskammer.

For yderligere at organisere tilintetgørelsen af fangerne, ryddedes en nærliggende ungdomslejr i Uckermark, der havde været benyttet som tysk opdragsanstalt for unge piger, og i januar 1945 overførtes syge og svagelige til denne lejr, hvorfra de uden større opsigt kunne føres til gasning i bilerne i skoven. Også danske blev vidner til, hvad der foregik her. En arbejdede på revieret og var med til at udtage fanger til »rekreationslejren«, hvortil de gamle og syge opfordredes til at melde sig, og et par andre var, fordi de ansås for raske og stærke, med til at bære de døde og halvdøde til ligvognene. Arbejdet blev altid overvåget af skrigende og hylende mandlige og kvindelige SS'ere, der med læderremme sørgede for, at arbejdet blev gjort hurtigt, og ofte blev de helt desperate af fryd, når en ligvogn var fyldt til randen med de nøgne lig.«

Oversigt over lejrens historie

Under ledelse af den østtyske historiker G. Zörner har en gruppe, bestående af historikere og tidligere Ravensbrück-

fanger på »Deutscher Verlag der Wissenschaften«, Berlin, udgivet en bog på 200 sider om lejren. Bogens sidste sider giver en kort kronologisk oversigt over lejrens historie, og herfra har vi hentet følgende uddrag:

»Efter at lejren var bygget i vinteren 1938-39 ankom i foråret 1939 de første kvindelige fanger, 860 tyskere og 7 østrigere. I juni 1939 kom en transport på 440 kvindelige zigøjnere fra Østrig. Den 1. september 1939, da 2. verdenskrig udbrød, var der ca. 2.500 kvindelige fanger, og i efteråret 1939 kom de første polske kvinder til lejren.

Mindesmærket i Ravensbrück-lejren.

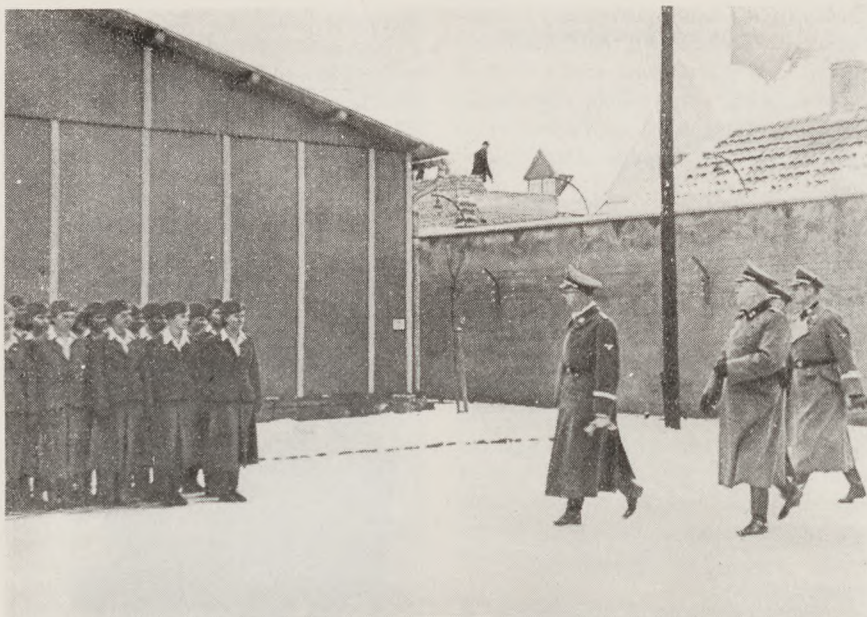
I januar 1940 besøgte Himmler lejren, hvorefter der indførtes pryglestraf i lejren. I løbet af 1940 ankom 2.490 nye fanger, især fra Polen, Tjekkoslavakiet og Østrig, og ved årets udgang var der ca. 3.200 fanger i lejren.

I løbet af året 1941 blev ca. 3.100 nye

Kolonne af kvindelige kz-fanger.

Rigsføreren for SS, Himmler, inspicerer det kvindelige SS-mandskab (se vagten på muren).

fanger registreret, hovedsagelig fra Holland, Jugoslavien, Polen og Sovjetunionen. Og i juni blev 300 mandlige fanger overført fra Dachau til Ravensbrück, der således fik en afdeling for mandlige fanger. I december 1941 ankom en SS-lægekommision, der udvalgte den første transport af syge og svagelige fanger til aflivning i henhold til den såkaldte »Euthanasieaktion« (Medlidenhedsdrab). Ved udgangen af 1941 var der 5.900 fanger i lejren.

I løbet af 1942 registreres ca. 6.500 nye fanger, deriblandt en del fra Tjekkosllovakiet. I februar-marts føres flere transporter til Bernburg til aflivning (gas), og ca. 1000 kvindelige fanger føres til Auschwitz. Den 10. april blev 8 polske kvinder henrettet ved skydning.

Medicinske forsøg

I foråret 1942 begyndte SS-lægen dr. Grawitz medicinske forsøg ved at inficere fangerne med bakterier. Den 1. maj 1942 var fangetallet trods flere transporter væk fra lejren steget til 7500. I sommeren 1942 ankom 170 kvinder fra den tjekkiske by Lidice. Samtidig gav Himmler professor Clauborg ordre til at foretage steriliseringsforsøg på fanger. I oktober gav den øverste SS-ledelse ordre til at overføre alle de jødiske fanger fra Ravensbrück til Auschwitz. Ved udgangen af 1942 var der 8200 fanger i lejren.

I året 1943 registreredes 7600 nye fanger i lejren, deriblandt 62 kvindelige

russiske læger, og i årets løb oprettedes flere udekommandoer ved nogle industrivirksomheder. Ved årets udgang var ca. 17.000 fanger i lejren.

I løbet af året 1944 kom en række store transporter, dels af nye fanger og dels fanger, der flyttedes fra andre lejre og fængsler, og ved årets udgang var der 43.733 fanger i lejren, hvoraf halvdelen var i de nye udekommandoer.

Nu 46.473 fanger

I løbet af de første uger i 1945 kom stadig nye fanger. Trods det store antal, der daglig døde, var der ved udgangen

Kvindelige Ravensbrück-fanger udfører hårdt gravearbejde ved nybyggeri i lejren.

af februar 46.473 fanger i lejren og dens udekommandoer. I marts og april 1945 er der almindeligt kaos i lejren. Nye fanger kom stadig, og der afsendtes transporter andetsteds hen med fanger. Arbejdet på værksteder og fabrikker gik i stå på grund af materialemangel, og der var daglig luftalarmer. Samtidig rykkede krigsfrontene frem både i øst og vest. Den 7. april ankom de første hvide busser for at hente skandinaviske fanger, og den 9. april forlod de sidste hvide busser Ravensbrück. Den 27. april blev der givet ordre til evakuering af lejren, og store fangekolonner marcherede bort fra lejren i alle retninger, efterladende ca. 3000 syge og svagelige fanger i lejren. Den 30. april nåede de sovjetiske soldater frem til lejren og befriede de tilbageværende fanger, og den 1. maj fejrede russiske soldater sammen med de befriede fanger en lykkelig 1. maj-dag.

Nazistisk værtshus

Politiet i Thailand har lukket værtshuset »The Nazi Bar« efter en storm af offentlige protester. Gæsterne i baren fik serveret drinks af tjenere med hagekors-armbind, og på væggene hang store billeder fra Det Tredie Riges rædselsregime. Motiverne spændte fra Adolf Hitler, der inspicerer soldaterne, til scener fra Gestapos virksomhed.

- Det var ikke vores mening at fornærme nogen, siger værten, Aor Sarayuk, som nu har hængt billeder af sportsvogne op i stedet.

»Jyllandskorpset« i Neungamme og Friedrichsruhe

Efter at vi i en række år på skift har besøgt eller haft besøg af vore kammerater i Norge og Sverige er denne form for sammenkomster efterhånden blevet sjældnere og sjældnere - og måske skal vi ikke mere opleve dem. Alt har jo sin tid!

Derfor valgte »Jyllandskorpset« også sidste år at mødes internt ved et stævne dels i St. Jyndeved, dels i Frøslevlejren.

Ved dette stævnes afslutning blev vi enige om, at vi også fremover ville forsøge jævnlige møder - om ikke for andet, så for at lære hinanden bedre at kende. Det kunne også siges at være på høje tid, men kendsgerningerne er jo, at der gik 30 år, før vi rigtig fik lejlighed til det.

Det blev Bergen i 5 dage i 1975 sammen med vore norske værter og vore svenske kammerater fra Bernadotteforeningen.

Under mødet sidste år kom det frem, at en del af personellet i »Jyllandskorpset« ikke havde været i Neuengamme, siden de hektiske dage i april 1945, og hvad var så mere nærliggende, end at lade dette års stævne henlægges dertil.

Det var i øvrigt en tanke, jeg havde arbejdet med igennem flere år uden at finde tilstrækkelig mulighed for at kunne gennemføre den.

Når det nu blev en realitet, var årsagen, at under et møde i Frøslevlejren i efteråret 1987 i forbindelse med filmoptagelse med Røde Kors, hvori også deltog Neuengammeforeningens næstformand, Hans Bøjlund, Kolding, opdagede vi tilfældigt, at tidsrummet for vor planlagte tur netop faldt sammen med Neuengammeforeningens årlige pilgrimstur, og så var det naturligt at mødes på midtvejen.

Som sagt - så gjort!

VI startede i Fredericia den 4. september i en bus med 35 deltagere fra hele landet og med én af buschaufførerne fra dengang ved rattet.

I 1945 var han imidlertid så uheldig, at hans bus blev beskudt af allierede natjagere. Den brændte totalt, mens begge chauffører blev såret, og to af fangerne blev dræbt, men - denne gang gik det perfekt.

Først et stykke ad de gamle brolagte

veje til Slesvig, senere ad mere farbare veje til Schwarzenbek, hvor vi overnattede på »Schröders Hotel«.

Næste formiddag kørte vi til Neuengamme og fik her forevist Dokumentenhaus, der var blevet åbnet i dagens anledning. Hans Bøjlund viste rundt og berettede.

Det, der chokerede mest under opholdet i lejren, var oplysningerne om de gentagne hærværk mod mindesmærker og kranse, formentlig foretaget af tyske ny-nazister fra egnen. Det må give anledning til alvorlige overvejelser og eftertanke.

Ved middagstid ankom så Neuengammeforeningen fra Meppen, hvorefter der var kransenedlægninger de forskellige steder i lejren.

Efter en rundvisning, begunstiget af fint vejr, fulgte vi så ad til færgetroen nede ved Elben, hvor Neuengammeforeningen havde forestået fælles spisning og samvær. Desværre blev opholdet her ret kort, idet en del skulle nå en færges til Rødby, for at nå hjem den dag.

Gensyn med Friedrichsruhe

Mens de hastede af sted, kørte vi så til Friedrichsruhe, hvor vi i fulde drag nød igen at færdes på de stille skovveje, der for så mange år siden var standplads igennem næsten en hel måned - april 1945.

Og tro mig: De fleste mente bestemt at kunne finde og genkende netop det træ, de klamrede sig til, når de allierede

fly blev for nærgående, eller det hul, man på utrolig kort tid fik gravet for i det mindste at forsøge at skaffe lidt dækning for den værste kugleregn.

Selv ikke eftermiddagskaffen i verdensmesteren Max Schmelings forhenværende træningslokale manglede. Det var nostalgi det hele.

Næste morgen gik så turen hjemad igen, denne gang via Kiel-Bagenkop og op gennem det indbydende sydfynske landskab.

Vi var i Fredericia sidst på eftermiddagen den 6. september, så alle kunne nå hjem i løbet af aftenen.

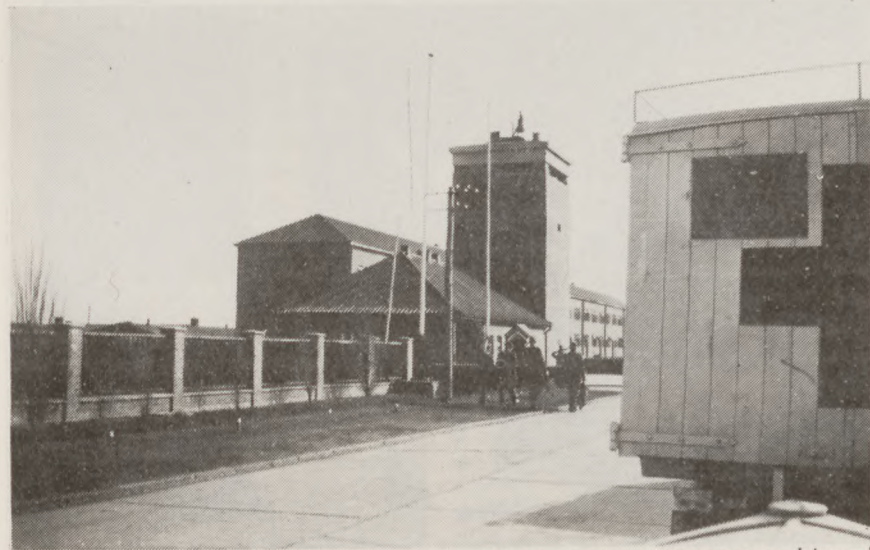

Det blev en interessant tur, der på grund af tilskud bl.a. fra Buchenwald-Klubben blev gennemført med en rimelig økonomisk indsats.

Vi takker for samværet og ikke mindst for de mange gode ord og hilsener, vi fik undervejs. Måske kan der også fremover blive tale om yderligere samarbejde med de forskellige klubber.

Blandt deltagerne i vor tur var også en tidligere kz-fange, der ikke havde sat sine ben på tysk jord, siden han i 1945 blev hentet hjem med De hvide Busser. For ham var turen en stor oplevelse og udløste både befrielse og lettelse. Hans kone sagde, da turen var forbi: »Vi er så taknemlige, nu er det overstået, og nu kan vi selv rejse gennem Tyskland, når det passer os.«

Viggo Eriksen

En dansk ambulance fra De hvide Busser venter udenfor vagttårnet i Neuengammelejren på sin last af frigivne fanger (april 1945). (Foto: V. Eriksen)

Kollegieværelserne moderniseres

- Vi er alle blevet forkælede og fordringsfulde med hensyn til boligstandard, sagde Niels A. Eigenbroth i forrandsberetningen på årsmødet i Kollegierådet - Sammenslutningen af de ni 4. maj kollegier. Årsmødet holdtes i Tønder i dagene 14.-15. oktober.

- Udviklingen har medført, at vore 4. maj kollegier kan virke lidt gammel-dags, fordi de ikke har helt tidssvarende faciliteter. I kraft af billige statslån og boligstøtte truer moderne ungdomsboliger med at udkonkurrere vore kollegier, fortsatte Eigenbroth, - og det kan medføre, at vi ikke længere kan udvælge de unge, som vi gerne vil give en håndsrekning i deres studietid, og at vi må slække på vores holdning med hensyn til udlejning.

Vi har hidtil klaret os i konkurrencen, fordi 4. maj kollegierne har haft held til at styrke en særlig form for fællesskab, tryghed og kammeratskab og dertil fastholdt et rimeligt niveau for huslejen. Det skal fortsat være vores stræben, men vi tvinges til at tage moderniseringsplaner frem til vurdering. Marstal og Aabenraa er langt med planer om nybyggeri og moderniseringer, ligesom Esbjerg er indstillet på at få gennemført en renoveringsplan.

Frihedsfondens mangeårige formand, grosserer P. M. Daell, drog omsorg for gennem tinglysning af sikrede kollegiernes selvstændighed og gælds-

frihed. Tiden synes at være løbet fra den gamle købmands kontantprincipper, og skal vi følge med udviklingen, er det nødvendigt at gå ud på lånemarkedet.

Frihedsfonden har derfor tiltrådt, at de oprindelige spæringsklausuler i tingbøgerne kan aflyses, men indskærpet, at Kollegierådet viderefører fondens ansvar for kollegiernes fremtid.

Kassereren, John Kørner, Marstal, oplyste, at »Frihedsfondens Kollegiefond/Ida Christensens Mindelegat« nu har en formue på godt 3 mio. kr. Der blev i sidste regnskabsår ydet 166.000 kr. til særlige opgaver på kollegierne i Århus, Aalborg, Marstal og Esbjerg, og Odense fik eftergivet et lån på 21.000 kr. og Aalborg et lån på 25.000 kr.

For indeværende år har bestyrelsen bevilget 75.000 kr. til ombygningsarbejder i Marstal, 40.000 kr. til renoveringer i Esbjerg og 10.000 kr. til reparationer i Horsens.

Til bestyrelsen genvalgte Niels A. Eigenbroth, Aalborg, og John Kørner, Marstal. Jørgen Kieler, Rungsted, nyvalgte, idet Svend Truelsen ikke ønskede genvalg.

Bestyrelsen for Tønder-kollegiet havde skabt en festlig ramme om årsmødet, som afsluttedes med en lørdags-ekskursion til marsken og det fremskudte dige.

Næste årsmøde holdes i Aalborg 13. oktober 1989.

Frøslevlejrens Museum lukker midlertidigt

Fredag den 4/11 var sidste chance for at se udstillingen i Frøslevlejrens Museum ved Padborg, inden museet lukker midlertidigt.

Lukningen skyldes, at de to museumsbygninger, den tidligere fangebarak H4 og lejrens hovedvagtårn, i vintermånederne skal gennemgå en gennemgribende restaurering. Foruden almindelig bygningsvedligeholdelse er formålet at bringe bygningerne, der jo i sig selv er museumsgenstande, nærmere til deres oprindelige udseende fra 1944-45, da lejren fungerede som tysk fangelejr.

Udgifterne til restaureringsarbejderne deles ligeligt mellem Nationalmuseet og Den Selvejende Institution Frøslevlejren.

Esben Kjeldbæk
museumsleder

Lukket om mandagen

Freddy Haxvig, Hundested, fik i august i år besøg af sin svoger, der nu har boet i Australien gennem 40 år. Svogeren ville gerne vide mere om Danmarks frihedskamp, hvorfor Haxvig ringede til Frihedsmuseet, hvor man oplyste, at der var åbent på alle hverdage mellem 10 og 16.

Haxvig kørte så mandag den 5. august de ca. 70 km til København, og efter stort besvær fik han bilen parkeret, men ved indgangen til Frihedsmuseet fik de to at vide, at der var lukket om mandagen.

Nu kom der en af de ansatte. Han låste sig ind, og Haxvig forklarede ham situationen, men han kunne intet gøre. Haxvig forsøgte så overfor lederen, men her gik han det svar, at selv om svogeren

Fra venstre: Eforparret Leif og Marie-France Vesterlund, formand for 4. maj kollegiet i Tønder, viceborgmester Peter F. Christensen, kollegierådsformand Niels A. Eigenbroth, John Kørner og Nis Enemark. (Foto: Marie-France Vesterlund)

kom fra Australien, kunne han ikke komme ind på en mandag - af principielle grunde.

Haxvig slutter sit brev til vort blad med disse linjer: Min svoger, der dagen efter skulle rejse tilbage til Australien, og formentlig ikke kommer til Danmark mere, var meget skuffet, og det var jeg også.

Red.: Det er godt med principper, men de kan faktisk brydes, hvis særlige grunde taler for det.

Foreningsbesøg

Der kan i museets åbningstid arrangeres rundvisning for grupper på højst 30 deltagere. Pris 210 kr. på hverdage og 250 kr. på søn- og helligdage.

For større grupper tilbydes introduktion med lysbillede i museets foredragslokale.

Såvel rundvisning som lysbilledintroduktion kan arrangeres også for engelsk- og tysksprogede grupper.

Ekstraordinær åbning om aftenen for foreninger kan i en vis udstrækning arrangeres. Prisen for et sådant arrangement med rundvisning er 645 kr.

Bestilling kan finde sted tirsdag og fredag mellem kl. 13 og 16 på tlf. 01-13 77 14, lokal 27.

Museets adresse: Churchillparken, 1263 København K.

Museets telefon: 01-13 77 14 (kl. 9-16).

Vinteråbningstider: Tirsdag-lørdag 11-15. Søn- og helligdage 11-16. Lukket 24/12, 25/12 og 31/12.

Særudstilling:

Danske kvinder i

koncentrationslejren Ravensbrück

Fra tirsdag den 4. til søndag den 23. oktober præsenteres en mindre udstilling, som skal opstilles permanent i den tidligere koncentrationslejr Ravensbrück i det nuværende DDR.

Ravensbrück var en lejr for kvinder, og fra slutningen af 1943 og fremefter deporteredes 33 danske modstandskvinder hertil. 3 af dem døde som følge af opholdet.

*Det er en viljesag at have det
rart med hinanden.*

*(Marie Wærum, mor til Edith
Guillaume, i generations-dia-
log i Politiken).*

FRA REDAKTIONEN

En telefonsamtale

Telefonen ringer. En herre med tydelig vestjysk dialekt fortæller, at han hedder Hansen, er gårdejer og bor på Esbjergengen.

- Jeg har lige læst den artikel, De har skrevet i dagbladet Vestkysten om Krystalnatten. Nu vil jeg opfordre Dem til at skrive en artikel om de stakkels arabere i Palæstina. De har det jo værre, end i nogen koncentrationslejr, fortæller han.

- Jeg skriver om emner, jeg har indsigt i, og jeg har ikke de seneste år været i Palæstina, men De kan jo selv skrive om emnet, svarer jeg.

- Jeg skal passe mine køer og marker, og hvis jeg skrev, er der ingen, der ville trykke det.

- De kunne jo forsøge!

- Der lyves meget om Hitler og om Tyskland.

- Nazisterne afbrændte over 100 synago-

ger på Krystalnatten. Det fortalte chefen for sikkerhedspolitiet Reinhardt Heydrich på mødet med Göring og Goebbels. Det er måske også løgn.

- Jeg så gerne resten afbrændt, men i koncentrationslejrene havde de det ganske godt.

- Har De selv været der?

- Nej, jeg var på den forkerte side, men jeg har hørt, at de tyske fangevogtere var meget venlige. Det var, når der kom fangevogtere til, der var fra andre nationaliteter, at det blev galt.

- Hvor ved De det fra?

- Det har jeg hørt.

- Jeg kan nævne Dem datoer på, hvornår jeg i koncentrationslejren Sachsenhausen ved Berlin var udkommanderet for sammen med andre fangekammerater at se på, at én eller to kammerater blev hængt i lejrens galge. Det er måske også løgn, selv om jeg selv har set det, men jeg tror, at vi er for langt fra hinanden til, at vi med udbytte kan føre en samtale videre, så vi må hellere afbryde.

Og så lagde jeg røret på.

F-k.

Abonnement 1989

Trods stigende udgifter til især trykning har bladets bestyrelse vedtaget også i 1989 at holde abonnementsprisen uforandret på årligt
kr. 60,00

I løbet af november/december måned vil hver enkelt abonnent få tilsendt et giroindbetalingskort pr. post. Som sidste rettidige indbetalingsdag vil være anført den 25. januar 1989, men betal hellere straks efter modtagelsen, så det ikke går i glemmebogen.

Som sædvanlig kan »gammel dags« girokort til brug ved tegning af nye abonnenter rekvireres hos undertegnede.

Poul Nielsen
Bavnehjærgspark 6
3520 Farum
Tlf. 02-95 22 08

Hvad står signaturene for?

Nogle af bidragene i vort blad er undertegnet med bogstaver og ikke med fulde navne. Da nogle læsere fortæller, at disse bogstaver ikke siger noget, oplyses det hermed, at VMJ står for Villy Mørk Jensen, Sjørring og at F-k står for Johannes Fosmark, Silkeborg.

Deres fulde navne står altid anført på bladets side 2, så der er ikke tale om nogen anonymitet, men der er en vis bladmæssig tradition for, at medlemmerne af redaktionen oftest skriver under mærke.

Vort blad for december

Postvæsenet oplyser, at vi skal aflevere vort blad for december til postbesørgelse allerede den 12/12 for at få det ud til læserne inden juleaften - og det skulle vi jo gerne. Dette betyder, at tekst og illustrationer skal være redaktionen ihænde senest den 12/11, altså den 12. november.

Runde dage

Arnold Skåde, Mosegårdsvej 144, 2820 Gentofte, 80 år 20. november.

Rudolf Larsen, Præstelængen 7, 2400 København NV (Stutthof) 90 år 1. december.

Frits Mortensen, Schacksgade 44,3., 5000 Odense, 75 år 1. december.

Elly Andersen, Gl. Strandvej 5, 9000 Aalborg, 70 år 1. december.

Rosa Borup Jensen, Vesterbro 76,3., 9000 Aalborg, 75 år 2. december.

Anders O. Jørgensen, Søgade 31, 8500 Grenå, 70 år 2. december.

Oluf Rasmussen, Nålestien 9, 8250 Egå, 70 år 8. december.

Johannes Frederiksen, Havreholmvej 14, 3100 Hornbæk (Buchenwald), 80 år 10. december.

Vagn Nørlund Christensen, De Mazasvej 4, 8000 Århus, 75 år 10. december.

Stanley V. Nielsen, Ole Rømersgade 51, 8000 Århus, 65 år 10. december.

Holger Jensen, Østergade 12, 7100 Vejle, 70 år 11. december.

Alf Larsen, Magnoliavej 76,12.th., 2000 Frederiksberg, 70 år 13. december.

Orloff Frisenborg, Lergravsvej 25, 2300 København S, 70 år 13. december.

J. M. Blarke, Skellet 5, 2600 Glostrup, 70 år 13. december.

Knud Ole Larsen, Imortellervej 4, 2950 Vedbæk (Neuengamme 50.425) 65 år 13. december.

Svend Aage Larsen, Rødkildevej 12, 2400 København NV (Buchenwald) 70 år 14. december.

J. B. Holmgård, Thorupgårds Alle 53, 2720 Vanløse (Sachsenhausen 75.091) 70 år 15. december.

Børge Akselsen, Snerlevej 1, 9970 Strandby, 65 år 15. december.

Peter Jørgensen, Sigurd Ringsvej 37, 5200 Odense V, 75 år 16. december.

Poul Rasmussen, Carlshøjvej 52,2., 2800 Lyngby (Stutthof) 80 år 16. december.

Helen Christensen, Sølvgade 21, 1307 København K, 60 år 17. december.

Alfred Krouel, Lunavej 5 B, 2610 Rødovre (Buchenwald) 70 år 19. december. (Er bortrejst på dagen)

Vilner Skov, Eremitvej 2 A, 3000 Helsingør, 75 år 20. december.

Else Sand, Stallerupvej 34, Egum, 7000 Fredericia, 65 år 20. december.

Hans Bille, Jensløvsvej 6, st.tv., 2920 Charlottenlund (Buchenwald) 80 år 23. december.

Andreas Nielsen, Nygade 7, 7900 Nykøbing M, 70 år 24. december.

Karen F. Knudsen, Brovej 199, 5500 Middelfart, 70 år 26. december.

Chresten Karstensen, Stadionvej 20, Øsby, 6100 Haderslev, 75 år 26. december. (Formand for foreningen »Frøslevlejrens venner«)

Victor Antonsen, Jacob A. Riisvej 36, 6760 Ribe (Neuengamme 69.128) 70 år 27. december.

Edvard Rasmussen, Sparrebroen 4, 2640 Hedehusene, 70 år 29. december.

Aage Jørgensen, Ordrupvej 63 A, 2920 Charlottenlund (Dachau 142.603) 70 år 30. december.

Frederik Martin Grønnebæk, Bredgade 24, 8340 Malling (Buchenwald) 75 år 31. december.

Guldbryllup på Frederiksberg

Julie og Ove Høeg, Hostrups Have 13, 2000 F kan fejre guldbryllup søndag den 11. december.

90 år

Rudolf Larsen, nu 90 år

Torsdag den 1. december fylder Rudolf Larsen, Præstelængen 7,1., 2400 København NV, 90 år. Han er nok i dag den ældste blandt fangerne fra Stutthof - også måske ældst fra alle lejrene.

Efter Hitler-fascismens magtovertagelse i Tyskland fik Rudolf Larsen hænderne fulde, for der skulle skaffes husly og underhold til en strøm af tyske, politiske flygtninge. Det var en meget vanskelig opgave, for disse flygtninge var ikke velsete hos de daværende danske myndigheder. Men Rudolf gik på opgaven med stor iver, for flygtningene skulle for alt i verden ikke sendes tilbage til fængsel, evt. henrettelse.

Den 2. november 1942 blev Rudolf Larsen arresteret. Turen gik først til Vestre Fængsel, derefter til Hørsørød med efterfølgende deportation til KZ-lejren Stutthof.

Den 25. januar 1945 blev de fleste af fangerne i lejren drevet ud af lejren af SS-erne, og dødsparaden for de mange begyndte, men de overlevende fanger blev befriet af sovjetiske soldater den 10. marts 1945.

Rudolf og to andre fanger fra lejren begav sig derefter på en ikke ufarlig strabadserende tur under krigsforhold i retning mod Berlin.

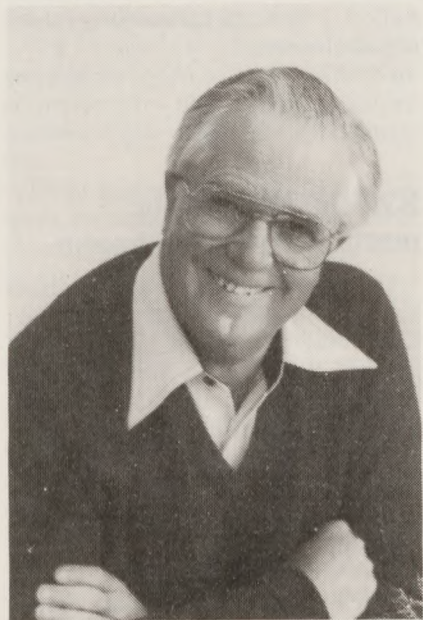
Den 23. juni - altså Sankt Hansaftensdag - stod han igen i hjemmet i Præstelængen på Bispebjerg, efter at han havde betragtet det fascistiske kræftcenters og intrigernes Mekka (Berlin) som en rygende ruinhob.

Vel var han sej og senestærk, men ved udgangen af 1959 måtte han lade det erhvervsmæssige arbejde ligge, men den aktive medleven i alle samfundsspørgsmål var stadig til stede. Rudolf prøvede bl.a. at få rejst spørgsmålet vedrørende betaling for det påtvungne slavearbejde i Nazi-tyskland. Han bombarderede ikke blot danske, men også de tyske myndigheder, og måske bør vi overlevende fanger tage sagen op igen og bygge videre på det fundament, som han har lagt.

*Gunnar Mortensen
tidl. Stutthofffange 25.765*

Børge Venge

Pressefotograf Børge Venge, Ebeltoft, fylder 70 år den 25. november.

Han blev taget i Århus i 1943 og kom først til Horsørød og derfra til Sachsenhausen ved Berlin den 19. januar 1944. Her var han sammen med Peder Schultz fra Århus, og da han var hans gamle elev, blev Schultz en slags far for ham.

Børge Venge kom i 1945 med den sidste bus fra Sachsenhausen til Neuengamme. Fra Frøslev gik turen til Löderup Strandbad, hvorfra man tydeligt kunne høre bombardementerne af Bornholm. Han kom hjem til Århus den 15. maj.

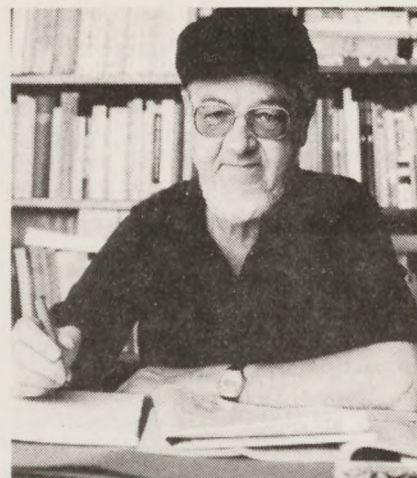
Hjemme i Århus var han først i 13 år pressefotograf ved Demokraten og derefter i 13 år ved Århus Stiftstidende - indtil 1981.

Han har taget en stor del af de fotos, der er en væsentlig del af bogen om

Asger Jorn. Han er i besiddelse af en meget omfattende bog med hilsener fra fangekammerater og folk, han mødte i interneringen i Sverige. Den indeholder også fotos og tegninger. Bogen måler 14 gange 11 cm, og dens indbinding er holdt i rød marmorering med sorte hjørner og ryg - den blev udførligt omtalt i vort blad side 130/1978.

Han bor nu i en moderne villa i Ebeltoft, og engang imellem rejser han og hans kone en tur til USA for at besøge datteren. Der holder han også sin runde dag.

F-k.

70 år

Udenrigspolitisk medarbejder gennem en årrække ved dagbladet Politiken, J. B. Holmgaard, fylder 70 år den 15. december.

Holmgaard blev taget af Gestapo den 3. december 1943. Efter et ophold i Kolding Fængsel deporteredes han til efterhånden 7 lejre, indtil han ved Røde Kors aktionen i april kom til Frøslev, hvorfra han overførtes til Sverige.

Hans data er i øvrigt:

15/12 1918. Født i Uldum.

1937 Studentereksamen Kolding.

1937 Ansat på Jydske Tidende, Kolding, journalistelev.

1941 Redaktionssekretær Jydske Tidende, Kolding.

1942 Tilknytning til Studenternes Efterretningstjeneste.

1943 juni Redaktør af det illegale blad Budstikken i Kolding.

1943 3/12 Arresteret af Gestapo under razzia på Jydske Tidende, Kolding.

Derefter ophold i Kolding Fængsel, Horsørød, Sachsenhausen, Heinkel, Retzow-Rechlin, Ellrich, Dora-Mittelbau, Neuengamme og til sidst Frøslev.

1945 29/4 Overført til Sverige.

1945 1/6 Igen redaktionssekretær på Jydske Tidende, Kolding.

1945 15/9 Jydske Tidendes Københavns-redaktør og rigsdagsmedarbejder.

1948 1/4 Ansat på Information. Redaktionssekretær, indenrigspolitisk medarbejder og fra 1959 til 1969 bladets udenrigspolitiske redaktør.

1969 1/8 Ansat hos Palle Fogtdal med henblik på udgivelsen af et nyhedsmagasin.

1970 1/1 til 31/12 Udenrigspolitisk redaktør på nyhedsmagasinet NB.

Fra marts 1971 udenrigspolitisk medarbejder og columnist på Politiken

(Sket i ugen, Underhånden og Så er det sagt).

Kriminalromanen »Skyd ikke på pianisten« i BT 1940-41.

Noveller i Berlingske Søndag, Demokraten, Mandens Blad, Mandfolkejul m.fl. blade i årene 1940-43.

1945 Bidragyder til Danske i tyske KZ-lejre (red. Johs. Fosmark).

1962 Østtyskland. Det Danske Forlag.

1965 Kommunismen i Norden (udkommet på dansk, svensk, norsk, finsk, tysk og engelsk).

1965 Rød opposition.

1967 Kina nu.

Desuden oversat en lang række bøger fra tysk og engelsk.

Mangeårig formand for Informations medarbejderforening, i bestyrelsen for Politikens medarbejderforening og medlem af det redaktionelle samarbejdsudvalg mellem chefredaktion og medarbejdere.

1949 Carlsbergs Mindelegat til studierejse i Tyskland.

Nogle år efter krigen medlem af Commission Internationale Contre Le Regime Concentrationnaire.

Hjælp eller belastning i arbejdet at være KZ-fange?

- Har det været en hjælp eller en belastning for dig, at du er gammel kz-fange? spørger jeg Holmgaard.

- Kun en belastning i den forstand, at selv os, der helbredsmæssigt slap nogenlunde igennem kz-opholdet, alligevel er blevet mærket på den ene eller anden måde. Selv lå jeg på hospitalet i flere måneder fem år efter krigen, men min arbejdsgiver, Information, viste al det hensyn, man kunne forlange.

Ellers kan jeg kun sige, at det har været en hjælp. Jeg avancerede straks efter befrielsen, bl.a. fordi det dengang var populært at have modstandsfolk på en avis, og en af årsagerne til, at jeg blev ansat på Information, var naturligvis også, at jeg kom fra det miljø, hvorfra bladet rekrutterede nye medarbejdere.

Øgede kontaktmuligheder

- Har det måske betydet øgede kontaktmuligheder?

- Absolut. Man lærte en masse mennesker at kende i modstandsbevægelsen og også i kz-lejrene.

For en journalist, der beskæftigede sig med udenrigspolitik, var det f.eks. en stor fordel, at man efter krigen kendte den halve norske regering fra kz-lejrene.

Større forståelse for andre nationers tankegang

- Har det givet større forståelse for andre nationers tankegang?

- Helt givet. Inden krigen havde jeg kun været i udlandet, når vi tog en tur til Flensborg eller Nordtyskland. I lejrene lærte man en lang række nationaliteter at kende, og jeg samlede f.eks. mit første kendskab til polsk og russisk op der, om end det, jeg lærte, hurtigst og bedst var ederne og skældsordene, som jeg ikke rigtigt siden har haft brug for.

Forståelsen for betydningen af det internationale samarbejde blev da også øget under lejropholdet. Men som under andre forhold søgte man vel også i lejrene først og fremmest kontakt med de folk, man var på politisk bølgelængde med.

Jeg fik i øvrigt adskillige gode venner blandt kommunisterne i lejrene, deriblandt folk, der senere kom højt på strå i lande i Østeuropa.

Men de er alle siden enten flygtet eller faldet i unåde. Vel fordi den socialisme, de kæmpede for, var den med det menneskelige ansigt.

Holmgård modtog i 1983 Cavlingprisen. Den er indstiftet af Københavns Journalistforbund og uddeles årligt til en journalist, der har vist fremragende talent og initiativ.

Han er stadig aktiv ved skærmen, og så efter at han er faldet for journalisternes aldersgrænse.

F-k.

Guldbryllup Herdis og Niels Peter Nielsen

Den 30. oktober 1988 fejrede Herdis og N.P. deres guldbryllup.

De var begge meget aktive i modstandskampen: N.P. i militærgrupperne og Herdis som våbentransportør.

Begge var i begyndelsen af 1945 stærkt eftersøgt af Gestapo, og begge gik under jorden.

De var begge blevet stukket, og resultatet blev, at Herdis blev arresteret og ført til Shell-Huset.

Hun klarede skrappe forhør og nedværdigende opførsel af Gestapofolk og deres danske håndlangere. Hun blev løsladt, men skulle holde sig på sin adresse, idet man stadig eftersøgte hendes mand.

I marts 1945 flygtede de begge til Sverige og kom hjem i maj 1945 med Dan-Force.

Da tingene var faldet til ro i Danmark, kunne N.P. fortsætte sin karriere i det danske militær.

Efter afsked på grund af alder blev han tilknyttet Frihedsmuseet som våbneksperter og var her, da han fyldte 70 år.

Alle vi, der kender Herdis og N.P., ønsker guldrudeparret hjerteligt til lykke.

J. Kanding

Putte og Kai Wadsbach

Den 17. december 1988 fejrer Kai og Putte guldbryllup.

Når man ser og hører navnet Wadsbach, ringer det nok i ørerne hos mange tidligere modstandsfolk.

Wadsbach, der selv ved, hvad det er at opleve arrestation, skrappe afhøringer, K.Z.lejr-ophold og hvad dermed fulgte, overlevede og kom hjem via Sverige til Danmark.

Et guldbryllup er jo ikke noget, man fejrer uden at konen er med, især en kone, der har været ved manden side i medgang og modgang.

Hvad var vi vel alle, hvis ikke baglandet var i orden, og her har Putte vist det bedste eksempel som den sikre bastion for Kai.

Efter hans hjemkomst i maj 1945 så han så megen elendighed blandt de tidligere modstandsfolk, at han gik i gang med at hjælpe kammeraterne til at få erstatning fra erstatningsloven.

På den tid var det et kæmpearbejde, som foregik i privatlejligheden, og også

her var Putte på plads med kaffekande og oprydning efter dagens utallige besøg.

Vi er rigtig mange, der har nydt godt af Kais og Puttes utrættelige arbejde gennem årene.

I begyndelsen af 1988 måtte Kai tage en pause på 5-6 måneder, og i den svære tid var Putte også ved hans side dag og nat.

Nu er han atter blevet så rask, at han kan deltage i arbejdet på kontoret, og heldigvis for ham er presset ikke så stort mere. Vi bliver jo alle ældre.

Vi er rigtig mange, der ønsker Kai og Putte hjerteligt til lykke med guldbrylluppet, og jeg er sikker på, at der er mange, der kommer til morgenkaffe mellem 7 og 11 på Lundebergsgårdsvej 228, Skovlunde.

J. Kanding

KZ-vagt frikendt for mord på Ernst Thälmann

En tidligere vagt i en af nazisternes koncentrationslejre er ved en domstol i Düsseldorf frikendt for mordet i 1944 på den tyske kommunistleder Ernst Thälmann efter en af de mest dramatiske sager i vesttysk retshistorie.

Tilhørerne i retssalen - bl.a. flere tidligere koncentrationslejr-fanger - råbte »nazi-morder« og andre skældsord mod dommeren i protest mod beslutningen om at frikende Wolfgang Otto.

Otto blev i 1986 idømt fire års fængsel for mordet den 18. august 1944 på Ernst Thälmann. Men i marts 1987 besluttede den vesttyske højesteret, at sagen skulle gå om og erklærede, at der ikke var fremlagt tilstrækkelige beviser på Ottos skyld.

»Du kan bedømme andre på, hvad de siger, og hvad de skriver, men du kan ikke bedømme deres karakter, før du begynder at arbejde sammen med dem.«

(Jørgen Schleimann, direktør for det nye TV2)

Hold fast ved dine illusioner... de vil holde dig ung og lykkelig.

Taleren ved firmaets årsfest talte i en halv time... men han sagde ikke, hvad han talte om.

Alle, der kan grave en grav, kan osse falde i den.

Fra en koncentrationslejr

Denne og de efterfølgende artikler om »Die Moorsoldaten« lejren i Esterwegen bringer vi, da lejren også beskæftigede folk fra egnen, som nu bagefter fortæller om et hyggeligt og fornuftigt arbejde. Her kan man læse eksempler på lejrens hygge.

Berliner Domkapitlets protest mod fangemishandlinger i KZ-lejren Esterwegen (Lichtenberg - 1935)

Efter at anvendelsen af pryglestraf i 1934 var blevet væsentligt indskrænket, må der nu igen konstateres en systematisk anvendelse af pryglestraf.

Det foregår f.eks. i lejren Esterwegen ved Papenburg på følgende måde: Fangerne beordres til at stille op i karéer. Karéens 4. side dannes af vagtmandskabet.

En af lederne i vagtmandskabet oplæser en meddelelse om, at fangen er idømt pryglestraf og skal have 25 stokkeslag.

Ordren om straf er i hvert enkelt tilfælde underskrevet af SS-gruppefører Eicke personligt, og hans navn oplæses hver gang. Den, der skal straffes, bliver bundet fast til en buk, der er opstillet i karéen. Afstraffelsen foregår med okseremme, medens fangen selv må tælle slagene med.

Der findes også en anden fremgangsmåde i Esterwegen: Bukken bliver så anbragt i den del af baraklejren, hvor mandskabet bor. Fangen hentes dertil, og afstraffelsen foregår fuldstændig ukontrolleret, kun med tilstedeværelsen af medlemmer af mandskabet.

Indlevering af nye fanger foregår nu ofte således: Lejrens beboere opstilles i karé. Bukken til afstraffelse med prygt stilles i midten. De nyankomne må stille sig op ved siden af bukken. En af lederne oplæser en straffeordre. Fangen bliver bundet fast, og afstraffelsen foregår som beskrevet, mens de nyankomne ser til.

Den 13. april blev formanden for tysk bjergarbejderforbund, den tidligere tyske rigsdagsmand, Fritz Husemann, skudt i lejren i Esterwegen. 14 dage senere blev kommunisten Röver eller Römer fra Bremen skudt under arbejde ude (2 skud i halsen). Dagen efter lå liget på lejr-gaden i snavset, uvasket, blodbestængt tilstand i kisten iført den gamle arbejdsuniform. Kammeraterne

måtte stille op på række og i gåsegang passere liget af deres skudte kammerat.

De første hilste liget med en hovedbøjning og ved at tage huen af, men blev stoppet, idet der blev råbt, at det var forbudt, for det kunne bare mangle, om man også skulle hilse på svinet.

Ved dette optrin tabte den jødiske kunstmaler (Loewy) hovedet. Næste morgen, da han var på udearbejde, gik han ganske roligt sin vej. Man skød efter ham, og han blev leveret ind på sygeafdelingen med et skud i overarmen og i venstre hånd.

Nogen tid senere forsøgte kommunisten Ohl fra Frankfurt a.M. at hænge sig. Han blev opdaget og skåret ned. Som straf fik han 25 stokkeslag, som blev ham tildelt med okseremme, som beskrevet.

Varetægtsfangen A fra den kriminelle gruppe skulle den 6. juni for retten for lommetyveri. Derfor blev han den sidste søndag i maj endnu engang afhørt i lejren. Derunder skal han have udtalt sig om, at han ville berette om lejrforvaltningens misgerninger, og om en kalfaktor F's bedrageri og andre ting. Dagen efter blev han hentet til lejrforvaltningen. Han fik ordre til at lægge sig og rulle hen ad jorden, idet han bevægede sig hurtigt. Der blev så fyret mod ham med 30-40 skud fra en maskinpistol. Ramt af 8 skud i brystet blev han båret død ind i barakken.

Varetægtsfangen Schäfer (eller Käfer) fik af en vagtmænd ordre til at melde sig hos alle lejrens udeposter, og til hver enkelt skulle han sige, at han havde skudt en SA-mand. Ordren blev udført, og om aftenen kl. 5.15 blev manden ombragt med 2 geværskud.

Det, man kaldte at sløjfe (eller slibe) lejr-gaden, foregik således: Fangen måtte først løbe de 200 meter frem og tilbage på strækningen. Så blev der kommanderet stop, og i den stilling måtte han smide sig med armene fast trykket mod kroppen og så rulle sig frem og tilbage på strækningen. Når han var tilbage, blev der kommanderet: Spring op, march, march. Når fangen så forsøgte at rejse sig og sætte i løb, faldt han

uvægerligt om af udmattelse.

Nazi-bladet »Der Stürmer« kom regelmæssigt i 50 eksemplarer, officielt beregnet på mandskabet, men blev også trykket fangerne i hånden. Jøderne måtte lide mest. De må i reglen bl.a. rense toiletter, ofte med hånden.

Ved undersøgelser, angiveligt efter skydevåben, fjernedes fangernes bøger, bibler og bedebøger, sangbøger o.s.v., og mandskabet rev dem i stykker. Katolikkerne fik frataget deres rosenkranse, og de blev sparket til jorden.

(Beretningen er forsynet med en håndskrevet tekst: Overrakt personligt til det prøjsiske statsministerium med anmodning om, at det må blive undersøgt. Berlin W 8. 18 VII 35. Lichtenberg. Domkapitlet.)

VMJ
(Fortsætter)

Bogen:

Mindelunden i Ryvangen

Den fortæller i ord og billeder, hvad der er sket i Mindelunden fra 1945 til i dag.

Den er rigt illustreret.

Bogen koster kun 50 kr.

Fås i Frihedsmuseet, i Mindelunden samt hos Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre, giro 1 00 07 80.

Der sendes kun mod forudbetaling til giro eller pr. check.

Udgivet af

**Kammeraternes
Hjælpefond**

En af mange mindetavler

Spredt ud over Danmark findes naturligt nok mange mindetavler. Ved alfar vej og kirkesti. Fra krige før og nu. Ikke mindst fra besættelsen 1940-45. Et af de steder, man ser en del mindetavler, er på murene på skoler og læreanstalter.

Min vej faldt af andre grunde en dag forbi Fredericia Gymnasium. Her sad også en sådan smuk tavle på en af ydermurene ved en af indgangene. Tavlen er opsat 4.5.1946.

Her nævnes **Vilhelm Hugo Hedemann Holst**, 5.3.1922-1.3.1945.

Fra Roskilde, men student fra Fredericia 1940. Han blev januar 1945 civilingeniør. Han var bl.a. kurer til Jylland for Frihedsrådets K-udvalg, og sluttelig opsporede tyskerne hans og faderens adresse, skønt de skiftede flere gange. Han blev såret ved tilfangetagelsen i en københavnsk lejlighed og døde samme dag.

Egil Bruno Wendell de Neergaard, 7.7.1913-29.3.1945.

Han var byleder i Slagelse under dæknævnet »montør Erik Møller«. Gik på Fredericia Gymnasium. Ivrig Sct. Georgs Gilde-mand. Falck-mand og 1940 stationsleder i Slagelse. Da Slagelse en overgang led store tab, ville han ved et besøg i København genskabe forbindelsen til Holger Danske og Frihedsrådet og blev herunder taget ved en tysk razzia mod en Frederiksberg-villa 19.12.1944 og henrettet i Ryvangen 29.3.1945.

Hans Chr. Just Petersen, 27.7.1886-19.4.1945.

Han drev efter sin far gartneri i Fredericia. Havde præliminærexamen og var sekondløjtnant. Han var i en jernbanesabotage-gruppe i Fredericia og opbevarede en del våben i gartneriet. Natten til 3.3.1945 blev gruppen arresteret, sendt til Gestapo i Kolding og sammen med en Taulov-gruppe så sendt til København. Ni fik dødsdom og blev henrettet i Ryvangen 19.4.1945.

Ivar Peder Lassen, 11.7.1923-19.4.1945.

Han var student, kom i handelslære, og var med i jernbanesabotage og bladarbejde i Fredericia, hvor hans far, Niels Iversen Lassen, var dyrlæge. Han blev arresteret ligesom ovennævnte H.C. Just Petersen og sammen med Taulov-folk via Kolding sendt til dom og henrettelse i Ryvangen. Efter befrielsen var dyrlæge Lassen i København

og fik kirkeminister Arne Sørensen til ladelse til selv at deltage i eftersøgningen af sønnens lig mellem de henrettede på pladsen i Ryvangen. Om jeg husker ret, måtte faderen dog tage hjem med uforrettet sag. Ivar blev siden begravet på Assistens kirkegård i Fredericia - så tæt på barndomshjemmet, at forældrene vistnok kunne se derover.

Hans Eeg, 28.5.1925-19.4.1945.

Han var student fra Fredericia 1944, begyndte så at læse til ingeniør i København, men meget standsede i årets løb. Han tog hjem til Fredericia og kom i en jernbanesabotage-gruppe og blev anholdt sammen med ovennævnte H.C.

Just Petersen og Ivar Lassen og fik samme skæbne.

Under de fem navne anføres et vers af Nordahl Grieg:

*De kunne blitt i sin hverdag,
De måtte gå. De var kalt,
Og alle brakte en gave,
Den samme: For det var alt.*

Det smukke vers findes i et minde-digt, Nordahl Grieg skrev over en kendt norsk modstandsmænd, socialdemokrat og fagforeningsleder Viggo Hansteen. Selv blev digteren som bekendt i 1943 skudt ned over Berlin i et RAF-reportagefly, hvor han var med.

Johs. Rasmussen

FORENINGERNE

Fangesammenslutningen

Mødet i august

Formanden, Villy Mørk Jensen, havde indkaldt bestyrelsen til ekstraordinært møde den 18. august kl. 18, idet sekretæren, Poul Nielsen, havde bedt sig fritaget for denne post, da det kneb lidt med helbredet. Dog beholdt Poul sine øvrige tillidsposter.

Da der ikke var nogen sekretær, oplæste Bernth Johannesson protokollen fra sidste møde. Der var ingen kommentarer, og protokollen blev godkendt.

Derefter udtalte formanden, at han havde indkaldt til mødet, fordi Samsenslutningen nu manglede både næstformand og sekretær. Desuden var det ham magtpåliggende, at man skrinlagde de uoverensstemmelser, der havde verseret i bestyrelsen. Han ønskede meget, at de to poster blev besat, således at Helge Kiærulff blev næstformand og Solveig Skjøtt overtog posten som konstitueret sekretær. Da der ikke var nogen indvendinger mod dette, blev de to kandidater enstemmigt valgt.

Formanden oplyste, at han havde været til møde i Frøslevlejren om den ny rekonstruering af lejren. Resultatet blev, at man foreslog ham som repræsentant for tidligere fanger og modstandsfolk.

Som suppleanter blev Niels Chr. Andersen og Hans Chr. Rasmussen valgt. Den endelige afgørelse om Frøslevlejrens videre skæbne træffes senere af

rigsantikvaren og Nationalmuseet.

Tilfældigt havde Mørk Jensen mødt socialminister Aase Olesen, og han havde derfor henledt opmærksomheden på vor kreds og dens problemer. Aase Olesen havde svaret, at vi må se tiden an.

Neuengammeforeningen i Hamborg havde skrevet til formanden og sendt billeder af monumentet, der er rejst over ofrene fra KZ-lejrene. De var overmalede med nazimærker. Om dette ville Villy Mørk Jensen skrive til borgmesteren dernede og fortælle om den afsky, tidligere danske fanger føler.

Angående lovudvalget foreslog han, at Hans Andersen overtog formandsposten for dette, og at Ove Laursen, der er første suppleant, indtrådte i stedet. Hans Andersen udtalte, at han mente, Mørk Jensen burde forblive som formand for lovudvalget. Resultatet blev, at Hans Andersen overtog formandsposten, men at Villy Mørk Jensen blev som medlem. Hans Andersen ville derefter indkalde lovudvalget med henblik på et møde med socialministeren.

Bernth Johannesson redegjorde for nyvalgene i »De Erhvervshæmmede«, hvor han var blevet valgt til konstitueret formand, og Johan Kanding til næstformand.

Formanden afsluttede mødet og sagde på gensyn ved næste møde den 21. september.

S.S.

Feriehjemmet på Kegnæs

Ansøgninger vedrørende ophold en uge på Kegnæs i 1989 kan nu rekvireres hos Preben Feddersen, Caroline-Amalievej 11, 5874 Hesselager (tlf. 09-25.14.77). Porto kr. 3,- vedlægges.

Opmærksomheden henledes på, at man ikke kan forvente at få plads på feriehuset hvert år, da ansøgerantallet er meget stort.

Ansøgere med skolesøgende børn eller børnebørn har fortrinsret i skoleferierne.

Ansøgere må være omfattet af lov om erstatning til besættelsestidens ofre samt være registreret i Frihedsfonden/Sikringsstyrelsen.

Huset kan benyttes hele året. Der er 7 sengepladser og mulighed for ekstra opredning, man skal kun medbringe lagner, dynebetræk, pudevær, håndklæder og viskestykker. Alt andet udstyr er til stede.

Skiftedag er hele året MANDAG. Indflytningen må tidligst ske kl. 15, og udflytningen næste mandag skal være sket inden kl. 12 (de tre timer er nødvendige for den tilsynsførende, derfor skal huset være tomt frakt. 12 til 15 mandag).

Huset skal være rengjort inden afrejsen.

Nøglen til huset tilsendes senest en uge før indflytningdagen.

Ansøgningskemaerne skal være returneret til Preben Feddersen inden 15. januar 1989.

Glædelig meddelse til brugere af Kegnæs

Socialministeriet har den 13. oktober 1988 godkendt Kammeraternes Hjælpesfond efter ligningslovens § 7, litra z, for skatteårene 1988 og 1989.

Denne godkendelse betyder - som nogle sikkert allerede er klar over - at Kammeraternes Hjælpesfond er fritaget for at indberette til skattevæsenet, hvem der har modtaget ydelser fra fonden (herunder ophold på Kegnæs) i de to nævnte skatteår, og at de kammerater, der har modtaget sådanne ydelser fra fonden, ikke skal opgive det til skattevæsenet og altså heller ikke svare skat af dem.

Med venlig hilsen
Hans Andersen

Kammeraternes hjælpesfond

*er raske kammeraters
hilsen til de syge*

BUCHENWALD

KLUBBEN

19. september 1988 startede med kransenedlæggelser

Vi indledte dagen kl. 9.30 med kransenedlægning ved monumentet på Bispebjerg kirkegård, hvorefter vi kørte til Politigården, hvor der nedlagdes krans ved mindevæggen og ved grev Folke Bernadottes mindevæg.

Om aftenen havde vi indkaldt til stiftelsesfest for medlemmer med pårørende, og vi havde igen den glæde, at vi blev et selskab på 108 personer. For-

manden, Hans Andersen, bød medlemmerne velkommen, og efter en drink gik selskabet til bords. Her blev der oplæst en hilsen fra deltagerne i Jyllandskorpsets Neuengammetur med tak for en lille håndsrækning, klubben havde givet til gennemførelse af korpsets tur, og der var telegrafisk hilsen fra kammeraterne i den canadiske Buchenwaldklub, De allierede flyvere, vi var sammen med i Buchenwald. Derefter nød vi den Dejlige mad, fik kaffe med småkager, og så gik dansen livligt til midnat.

Vores konklusion vedrørende festen må være, at den var en succes, hvor alle morede sig og havde det rart, og det var et arrangement, der bestemt opfordrer til gentagelse.

Tak, fordi I mødte med godt humør.

Til slut et lille hjertesuk: Vi havde fastsat sidste tilmeldingsdag til mandag den 12. september, men vi ventede dog til torsdag, inden vi afgav endelig besked. Torsdag den 15. september var der tilmeldt 78 personer, hvilket antal vi gav videre til vores værtinde, der disponerede ud herfra.

Det var derfor noget chokerende, da vi herefter fik over 30 deltagere tilmeldt, hvilket skaffede diverse vanskeligheder, bl.a. med hensyn til indkøb, og i særdeles med serveringen, men alt blev klaret med godt humør.

Vi skriver blot dette nu i håb om, at I møder flittigt op igen, når vi kalder, og melder jer til indenfor den fastsatte frist.

Bestyrelsen/GA

Fra aftenfesten 19. september: Fra v: Fru og Ernst Steen, Gudrun Heininge og Orla Bruselius. (Foto: Egon Hansen)

Odense: Frihedsmuseum i 1990?

Der har fra forskellig side været gjort forsøg på at lave et permanent frihedsmuseum her i Odense, men det er indtil nu ikke lykkedes. Tænk på, at om 2 år har vi 45-året for Danmarks besættelse, og tænk også på, hvor dejligt det ville være, om vi den 5. maj 1990 kunne indvi et sådant.

Send derfor alle, der har effekter, herunder avisudklip, billeder, beretninger, breve, ja alt muligt fra besættelsestiden, til Odense Lokalhistoriske Afdeling, Grafisk Museum, eller henvend jer til Børge Poulsen (Tonny).

Er der nogen af jer, der har kendskab til de tyske emigranter, der kom hertil fra 1933 og frem, så ønskes ligeledes dette materiale. Alt materiale om modstand mod nazismen skal gerne frem nu - inden det er alt for sent.

Er der oplysninger, som du mener endnu ikke må komme frem, så kan disse båndlægges efter giverens ønske, i museumsregi.

Så, kammerater, »op på mærkerne« og ned i scrapbogen, i kælderen og hvor I ellers har gemt - glemt - tingene.

Frem med det nu - inden det er for sent!

(Kontaktbladet for Odense Afdeling)

Aalborg: 25 års virke markeres

Lørdag den 19. november samles medlemmer med gæster for at fejre 25-året for foreningens stiftelse. Festen holdes i Lejbjergcentret kl. 18.

Der bliver fællesspisning og musik, og efter middagen spilles der op til dans. Prisen for at deltage er 125 kr., og man skal tilmelde sig forud og snarest.

I anledning af jubilæet har Ømark gennemgået foreningens forhandlingsprotokol, og den viser, at bølgerne har gået ret højt ved nogle af møderne i bestyrelsen. Kontingentet var ved starten 5 kr. for et halvt år. Bestyrelsen skulle bestå af 5 medlemmer.

Med Ømark som kilde anføres her nogle afsnit af foreningens historie:

I de forløbne år har følgende været formand for foreningen:

Fra 20/11-1963 til 17/10-1965 Kaj Christensen.

Fra 17/10-1965 til 20/10-1966 Arnold Mathiasen.

Fra 20/10-1966 til 14/10-1970 Frederik Olsen.

Fra 14/10-1970 til 18/10-1974 Kaj Kejlstrup.

Fra 14/10-1974 til 28/4-1978 Johannes Poulsen (død).

Fra 28/4-1978 A. J. Jørgensen (Åbo).

Foreningen har to nulevende æresmedlemmer, Kaj Kejlstrup og Richard Lund.

Ret hurtigt blev der etableret et for foreningen gavnligt samarbejde med kommunens socialforvaltning og med skattevæsenet, idet det viste sig, at foreningens medlemmer havde brug for en god vejledning inden for disse styrelser arbejdsområder.

I den første tid havde foreningen ikke noget fast sted, hvor man kunne samles. Kommunen havde stillet et kontor med telefon til rådighed i administrationsbygningen, mens medlemssammenkomster og fester afholdtes forskellige steder.

Centret indviet i 1976

Der havde længe i bestyrelsen været et stort ønske om at få et eget dagcenter, hvor medlemmerne kunne mødes, og hvor man også kunne have kontoret.

Atter denne gang henvendte bestyrelsen sig til kommunen i juni 1974 om mulighed for at få stillet egnede lokaler til rådighed. I april 1975 var bestyrelsen

*Vi gav hinanden det løfte,
at mindes og ære dem,
der døde for det, vi ville
og ikke kom med os hjem.*

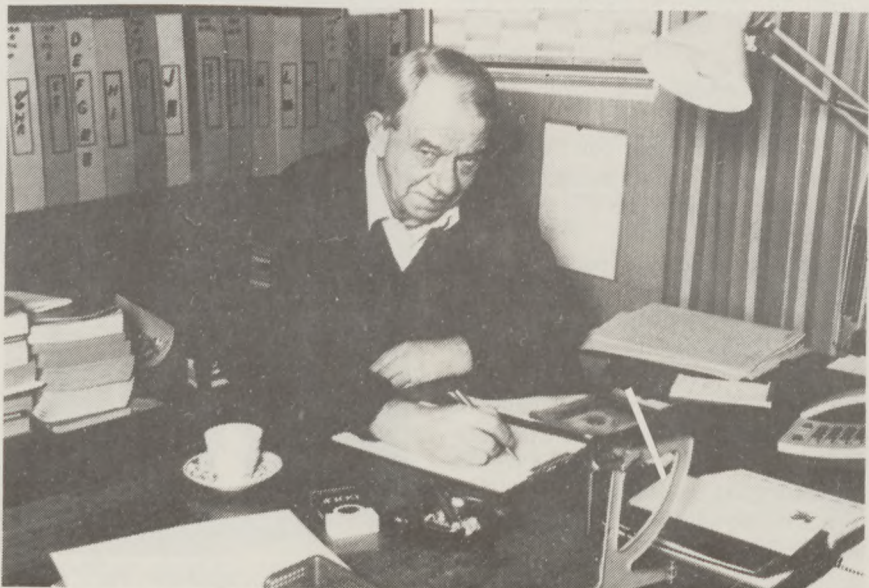
*Vi lovede, at vi ville række
deres kære en hjælpende hånd,
og derfor dannede vi dengang
Kammeraternes Hjælpefond*

ude for at bese lokalerne her på Østerbro 38. Lokalerne fandtes velegnede, men det varede et stykke tid, før vi kunne flytte ind, men den 9. december 1975 blev det første bestyrelsesmøde holdt i centret. For at mødet kunne afholdes, måtte man låne de nødvendige borde og stole.

I januar 1976 toges lokalerne delvis i brug. Hvis vi selv ville betale for installation af telefon, var kommunen villig til at betale driften.

Foreningens formand A.J. Jørgensen (Åbo).
28/4-78 - 27/10-88.

Børge Jensen ved arbejdsbordet i centret.

Ved et bestyrelsesmøde vedtoges det, at centret skulle holdes åbent tirsdag, onsdag og torsdag fra kl. 14 til 17, og endelig den 10. august 1976 blev lokalerne officielt indviet ved en reception, hvor borgmesteren var til stede samt repræsentanter for fagforeningerne.

Driften af centret var lagt i de rammer, som vi følger i dag. Den første centervært var Charles Christensen.

Oplysningsvirksomheden har altid haft en stor plads i arbejdet

En gennemgående linie i foreningens udadvendte virksomhed har været det store arbejde, som oplysningsudvalget har udført ved foredrag om besættelsestiden på skoler, ungdomsskoler og foreninger. Dette arbejde var allerede sat i gang i foreningens allerførste år. De medlemmer, der har udført dette gavnlige ungdomsarbejde, fortjener en stor tak, og jeg håber, at der er nye, der vil optage denne virksomhed, når de nuværende ikke mere sig i stand til at påtage sig opgaven.

Ikke Bernadottegård i Hadsund, men et feriehus eller rekreationshjem i Hals

Der var i foreningen stor modstand mod bygningen af Bernadottegården i Hadsund. Man ville hellere her have et ferie- eller rekreationshjem i Hals. Bernadottegården i Hadsund blev dog bygget, og her fra afdelingen har vi formidlet plads for nogle af vore gamle modstandsfolk, der havde behov for at komme på plejehjem eller en beskyttet bolig. Helt stille er det dog ikke gået, men i slutningen af 1979 blev problemerne vedrørende foreningens forhold til Bernadottegården endelig afsluttet.

Arbejdet med at skabe Mindelunden

Allerede i 1974 bliver spørgsmålet om vedligeholdelsen af Mindelunden på Almen Kirkegård taget op til diskussion med kommunen, idet man fra foreningen var meget utilfreds med vedligeholdelsen. Desuden ville man gerne have nogle flere navne på modstands- og søfolk fra Aalborg anført enten på en mindetavle eller på en mindemur, således at alle, der fandtes værdige, blev husket i Mindelunden. Kommunen lovede at sørge for en bedre renholdelse af Mindelunden, men efter de tilbagevendende klager over vedligeholdelsen, synes renholdelsen at være så som så.

Vanskeligere var det med at komme

igennem med planerne om muligheden for at få et minde over samtlige værdige faldne under frihedskampen i Aalborg. Men i januar 1980 begyndte man at planlægge for en anden mindepark, hvor alle de faldne kunne hædres, idet det ikke var muligt på grund af pladsforhold i Mindelunden at skaffe plads for et værdigt mindesmærke.

Det skulle vise sig, at det ikke var så nemt at få en ny mindepark etableret, men efter besigtigelse af flere grunde enedes man om en grund, kommunen ville stille til rådighed ved Søndre Kirkegård. Foreningen nedsatte et udvalg med Bremer Sørensen som formand til at arbejde for sagen. Der skulle udarbejdes en plan over, hvorledes Mindeparken skulle udformes, og man blev enige om, at der skulle være et samlet monument og en enkelt plade for hver, der skulle mindes. Wulff, der under arbejdet med mindemuren havde samlet på navne, var nu kommet op på et antal på 145. Arbejdet med udførelse af monument og mindeplader blev overladt til billedhugger Funch, mens stadsgartneren ville påtage sig plante- og anlægsarbejdet.

Foreningens medlemmer viste en stor offervilje og bidrog med et beløb på ca. 90.000 kr. fra fonde og bidragsydere. Det lykkedes til sidst at få de nødvendige midler, takket være kommunen, der lod jordarbejdet udføre under »jobsikringsordningen«, og de sidste penge blev skaffet gennem en arv, kommunen havde modtaget.

Den 5. maj 1985 blev mindeparken indviet. Den fik navnet 5. Maj Parken.

Generalforsamling Nyvalg af formand

Torsdag den 27. oktober afholdtes en meget velbesøgt generalforsamling i Centrets lokaler. Vor hidtidige formand A. J. Jørgensen (Åbo) samt to andre bestyrelsesmedlemmer Bremer Sørensen og Lars Aage Jensen havde meddelt, at de ikke ønskede genvalg. Som ny formand valgtes Børge Dahl, og som nye medlemmer af bestyrelsen valgtes Børge Thomsen og Ingo Kristiansen.

Kassereren aflagde regnskabet, det var absolut tilfredsstillende. De respektive udvalg aflagde beretning om arbejdet i det forløbne år. Børge Jensen aflagde beretning om socialudvalgets arbejde, og heraf fremgik det, at nye sager var halveret siden sidste år, mens der til gengæld havde været flere sager om genoptagelse på grund af forringet helbred, mens enkesager lå på samme antal som sidste år. Vi får dog mange henvendelser som hjælp.

Olav Redder rettede en stor tak til de afgåede bestyrelsesmedlemmer for deres arbejde for foreningen. Især takkede han Åbo for hans store arbejde for foreningen i de 10 år, han havde været formand. Ligeledes takkede han Bremer Sørensen og Lars Aage Jensen.

Åbo takkede for den tillid, der var vist ham i den tid, han havde været formand for foreningen. Han lovede fortsat at følge foreningens arbejde, selv om han nu af helbredsmæssige grunde har trukket sig tilbage som formand.

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT

DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

Fra generalsomsamlingens side blev der stillet forslag om at udnævne Åbo og Bremer Sørensen til æresmedlemmer. Dette vil ske ved foreningens 25 års jubilæum den 19. november 1988.

Torben Ømark

Tilskud til medicin, briller og lignende

Da vi stadig får henvendelser vedrørende medicin m.m., vil vi endnu en gang gøre opmærksom på, at erstatningsberettigede medlemmer kan få udgiften til lægeordineret medicin refunderet fra Sikringsstyrelsen (det gælder ikke i enkesager). Endvidere kan udgifter til fysioterapi og kiropraktor refunderes, i visse tilfælde kan der også ydes hjælp til tænder og proteser, men her

skal hver enkelt tilfælde behandles. Vil du være sikker på, om du kan få hjælp, så gå først til tandlæge/tekniker og få et overslag over, hvad der skal foretages, hvorfor og hvad det koster, så sender vi det ind, og du vil ret hurtigt få besked på, om dit tilfælde falder ind under loven.

Briller ydes der i nogle tilfælde hjælp til, men her ligger det tungere, hvis grunden til nyanskaffelse er almindelig synssvækkelse på grund af alder, noget vi jo alle får, så forvent ikke noget.

Skal du på rekreation, så har du mulighed for støtte til et sådant ophold, enten der nu er i ind- eller udland. Men kur eller rekreation skal det være, det går ikke med Costa del Sol eller lignende. Der ydes op til kr. 4.000 i støtte. Forhør dig nærmere om betingelserne.

Børge Jensen

Efter det meget positive og indholdsrige repræsentantskabsmøde, hvor Else Drejer traditionen tro var dirigent, kunne det almindelige kammeratlige samvær fortsætte med en god middag og kaffe og mange historier. Der blev leet meget på Molsgården den aften, men der deltog jo også »en galant herre«.

Søndag formiddag havde landsstyrelsen konstituerende møde, og genvalgte Mogens Pedersen som næstformand, Else Bentzen som kasserer, Edith Johansen som sekretær og Else Drejer som repræsentant i sammenslutningens bestyrelse.

Samtidigt arbejdede landsstyrelsen videre med opgaverne fra repræsentantskabsmødet dagen i forvejen, herunder såvel stævnet i Norge i 1990, næste års stævne formentlig i Vingstedcentret planlagt til den 17. og 18. juni, og næste års repræsentantskabsmøde 7. og 8. oktober.

Efter frokosten gik så turen hjemad for de over 40 deltagere, som kom fra alle dele af landet. Dog var der ingen repræsentanter fra Bornholm, og der blev sagt farvel med et velment på gensyn.

E.D.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Repræsentantskabsmødet 1988

Igen i år var Molsgården de hyggelige rammer om Landsforeningen Gestapofangerens repræsentantskabsmøde 8. og 9. oktober, og igen i år sprængte den rammerne, så arrangørerne i samarbejde med den hyggelige vært måtte ud og finde værelser udenfor kroen.

Mange havde taget mod tilbudet om allerede at ankomme lørdag formiddag og deltage i en frokost.

Kl. 15 startede repræsentantskabsmødet med dagsorden i.h.t. lovene. Repræsentantskabet havde mange sager til behandling, bl.a. hvorledes man sikre de mindehøjtideligheder, som Landsforeningen og afdelingerne forestår, også videreføres, når der ikke længere er kræfter hos de gamle modstandsfolk til selv at forestå dem.

Repræsentantskabet godkendte et forslag om at inddrage hjemmeværnet i arrangementer med henblik på at overtage ansvaret for dem.

Et forslag om optagelse i FIR blev ligeledes godkendt enstemmigt, et forslag om medlemskab af folkebevægelsen mod nazismen blev også godkendt med den klare forudsætning, at Landsforeningens holdning er, at man argumenterer mod nazister og ikke forsøger ved lov at forbyde dem, man vil fastholde demokratiet og demokratets vilkår.

Præmier til skolekonkurrencer

Afkastet af mærkatfonden vil blive anvendt til pengepræmier til skoleelever, der skriver rapport om besættelsestiden. Vurderingen af, hvem der skal belønnes, vil ske i lokalafdelingerne, som også tilrettelægger, hvorledes man skal indbyde klasser til at deltage i en sådan konkurrence.

Under formandens beretning blev specielt nævnt stævnet i Frøslev. Der havde været utilfredshed blandt deltagerne over den frokost, der var blevet serveret, og det var med tilfredshed, at repræsentantskabet kunne konstatere, at Else Bentzen har modtaget en uforbeholden undskyldning fra Dansk Røde Kors ved centerleder Børge Sørensen, som lovede, at Landsforeningen ikke fremover vil få en så urimelig behandling.

Landsformanden Axel Lauritzen blev genvalgt, ligesom Else Bentzen og Mogens Pedersen blev genvalgt til Landsstyrelsen. På revisorposten skete der et skift, da Per Madsen havde bedt om et års orlov på grund af hustruens sygdom. I stedet valgtes K.H. Andersen med Harry Henriksen som suppleant.

Sjællandsafdelingen

Lørdag den 1. oktober afholdt Sjællandsafdelingen sin årligt tilbagevendende efterårsfest på Saltværksvej 68, Kastrup, Amager.

Vi samledes ved 17-tiden, og trods konkurrencen med åbningen af TV2 og Superchancen var godt og vel et halvt hundrede mødt op, feststemte og i godt humør.

Ved en dejlig velkomstdrink bød formanden hjertelig velkommen. Middagen bestod af 2 retter, dejlig gullasch og en pragtfuld æbletrifli. Under middagen blev vi underholdt af levende musik »a la Wivex« med den dejlige Rokomenuet og andre herlige Wivexmelodier.

Efter middagen var der kunstnerisk underholdning af »De tre på viften«, konferencier og pianist Jørgen Storch, samt operasangerne Nancy Carron og Erik Kragh. En dejlig oplevelse med duetter fra »Flagermusen« og »Den glade enke«. Det bragte jo minder frem blandt dem, der har været i Wien. Det var dejligt at høre på, ja, det gav en ekstra god stemning.

Ingen fest uden lotteri, alle havde husket pakkerne, og der var fine gevinster.

Så var der musik til dansen, hvor vi sluttede lige før midnat. En dejlig aften.

Harry H.

Julefest

Foreningen indbyder hermed til julefest på Bernadottegården i Roskilde, Ibsgården 228, Himmelev, lørdag den 10. december kl. 17.30. Der vil blive serveret: helstegt tyndstegsfilet med grønt, dressing og kartoffelsalat, mandelrand med frugtsalat og råcreme, ½ fl. rød- eller hvidvin samt kaffe med kransekage. Levende musik og underholdning.

Transport: Hvis du ikke er selvkørende, kan du tage toget til Roskilde station, hvor du vil blive afhentet af Bernadottegårdens egen bus kl. 17.15. Toget afgår fra Københavns Hovedbanegård kl. 16.48.

Efter festen vil du blive transporteret til Roskilde station kl. ca. 23.

Da foreningen yder et pænt tilskud, bliver prisen pr. deltager kun kr. 135,00.

Tilmelding til Solveig Skjøtt, tlf. 02-48 56 74 senest den 28. november. Vi glæder os til at se rigtig mange af jer. Tag derfor telefonen allerede i dag og meld din ankomst.

P.b.v. Solveig Skjøtt

NEUENGAMME

Om pilgrimsfærden til Mep- pen/Neuengamme

Til vort blad for oktober modtog redaktionen 2 beretninger om færdene 2.-5. september. Begge beretninger var gode, men det var redaktionens bedømmelse, at det ville være en bladmæssig fordel at sammenarbejde de to beretninger til een - og det skete: Dette blev tydeligt angivet ved, at de to forfatternavne var anført.

F-K.

Eigil H. Larsens Eftf.
v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11 (v. Kongens Nytorv)	Flagfabrik	1255 København K Telefon (01) 11 07 87
--	-------------------	---

SACHSENHAUSEN

300 til kongres i Frankrig

Motto: Enighed, venskab og solidaritet

Vor franske søsterforening: »Amicale des anciens déportés et famille de disparus D'Oranienburg-Sachsenhausen« afholdt sit årlige, ordinære kongres i Metz den 17.-19. september 1988.

Som gæster mødte repræsentanter fra foreningerne i Sovjetunionen, Tjecoslovakiet, DDR, BRD, Østrig, Italien, Luxemborg, Belgien, Holland, Storbritannien, Norge og Danmark. Fra Storbritannien mødte - foruden - som sædvanlig - Jimmy James og hustru, Madge - Jack Churchill, kaldet »mad Jack«, som vi ikke har set i mange år. Han fejrede sin 82-års fødselsdag i Metz. Fra Danmark mødte Gerda og Peder Søgård. Ialt samledes mere end 300 kongresdeltagere.

Metz forbinder franskmændene med de samme følelser, som vi nærer for Sønderjylland og Dybbøl.

I århundreders forløb var Metz sammenstødsstedet for de fransk-tyske modsætninger. Byen skiftede tilhørsforhold flere gange. Sidst var Metz på tyske hænder fra 1870 til 1918. Ligesom Sønderjylland forblev dansk i det halve århundredes fremmedherredømme, lykkedes det heller ikke at germanisere Metz. Men den sidste krigs besættelse var en frygtelig og blodig tid.

Talrige mindesmærker på egnen og i byen erindrer om de døde, kampen for Frankrig har kostet i de mange krige.

Ved flere af disse mindesmærker deltog kongresmedlemmerne i højtidelig-

Fra v.: Jimmy James, Jack Churchill og Telling (Holland). (Foto: Peder Søgård)

heder og nedlagde krans.

Desuden besøgte vi frihedsmuseet i Thionville, der bl.a. havde den særlige interesse for os, at en af vore kammerater havde forestået indretningen. F.eks. var der en stor model af Sachsenhausenlejren. På den udpegede Jimmy James stedet, hvor han og »Mad Jack« byggede flugtunnelen. James har beskrevet sin fangetid i bogen, »Moonless Night«, som nu udkommer i nyt oplag som paperback i USA.

Kongressen afsluttedes med en kort udtalelse:

»Den heroiske by, Metz, gør os den ære at modtage os, tidligere fanger, efterladte og venner af Oranienburg-Sachsenhausen amicalen til vor 42. kongres.

Mere end 43 år er gået siden den nazistiske hærs betingelsesløse kapitulation den 8. maj 1945.

Vi blev fri.

Menneskeheden opdagede de hitlerske koncentrationslejres gru.

Først af alt tænker vi på vore søstre og brødre, der døde i lejrene og i tiden derefter, samt på vor familie.

Et fælles budskab

Vi glæder os over, at lederne af fangeforeningerne på deres møde enedes om et fælles budskab til den nationale mindededag for deportationen.

Troskab mod de højeste patriotiske mål: Frihed, broderskab og fred giver os enighedens styrke på trods af vor forskellige herkomst, ideologi og tanker.

Fortsat vil vi forsvare de åndelige og materielle rettigheder, som vi, i egenkab af tidligere deporterede og pårørende til de døde, er forpligtede til.

Vi, overlevende og vidner, vender os imod ethvert forsøg på af bagatellisere fascismen, imod enhver forfalskning af historien om denne tragedie, som vi har oplevet.

Forfægtelsen af modstandskampens idealer, til ære for vore døde, skal fortsat være vor opgave som vidner, for en fremtid i fred, med vort valgsprog:

Erindring - venskab - solidaritet.«

Den festlige del af kongressen blev ikke forstømt, den sædvanlige, storslåede franske gæstfrihed blev demonstreret selvfølgelig ikke mindst på det kulinæriske område.

De kommunale myndigheder arrangerede receptioner i Metz og Thionville med taler af borgmestrene.

P.S.

MINDEORD

Otto Albertsen

Fhv. skibsassurandør Otto Albertsen, Hirtshals, blev 71 år. Han var uddannet som søofficer og var under besættelsen indblandet i meget illegalt arbejde. Han hjalp bl.a. sin far, der ejede rederiet Anholt, med at sejle jøder og modstandsfolk til Sverige. Faderen havnede i Frøslevlejren, men sønnen undgik arrestation og fortsatte sit modstandsarbejde.

Kort før jul 1943 blev han gift med Ritta Fiil, en datter fra Hvidsten Kro, og brylluppet blev fejret ved en stilfærdig illegal fest på kroen, hvor den legendariske faldskærmsmand Ole Geisler (Lange Axel), der var organistuddannet, spillede for gæsterne.

Efter krigen sejlede Otto Albertsen som kaptajnlojtnant med en ministryger, men gik i 1948 i land for at blive lods i Udbyhøj ved Randers Fjord. Her blev han senere lodsformand. Omkring 1970 forlod han lodsvæsenet på grund af svigtende helbred og drev i en del år derefter skibsassurandørforretning i Frederikshavn.

Georg Born

En kær ven har vi mistet, og det er med stor sorg, vi må meddele, at vor kære ven Georg Born, Kolding, er afgået ved døden. Han døde den 26. september.

Georgs dæknavn var Gogge. Han var en god ven og en god kammerat. Det var ham en hjertesag at gøre Danmark frit, og hans indsats vil vi aldrig glemme. Hans indsats førte ham i fængsel.

Da krigen var ovre, var Georg altid den, der gik forrest, og han var primus motor, da gamle sabotører oprettede R'-klubben. Hvert år havde vi sammenkomster, og her var det Georg, der styrede, og hans tilknytning til De erhvervshæmmede førte til, at vi fik en afdeling i Fredericia, og senere en afdeling i Kolding med lokaler på Staldgården. Hans interesse for det opsøgende var stor, og den førte til, at vi fik mange oplysninger frem til belysning af besættelsestiden. De er nu opbevaret i historisk arkiv.

Især i R'-klubben vil vi savne ham, og vi vil huske at hans søde kone Tove nu er alene.

En stor skare af hans mange venner førte ham til hans sidste hvilested.

N.J. Bollerup

Hermann J. Estelmann

Commander Hermann J. Estelmann, Carlisle, Pennsylvania, USA blev 67 år. Hermann J. Estelmann sluttede sin militære karriere som flådeattaché ved den amerikanske ambassade i Danmark.

Han fattede stor interesse for den danske modstandskamp, lærte sig dansk og forblev i Danmark lang tid efter sin pensionering.

Hermann J. Estelmann besluttede at skrive om modstandsbevægelsen i Jylland og optog flere hundrede bånd af samtaler med folk, der havde været aktive i frihedskampen. Han nåede ikke at bearbejde hele det omfattende materiale, som ifølge hans testamente skal overdrages Frihedsmusset på Bangsbo ved Frederikshavn, mens en del arkivalier vil blive overladt til Rigsarkiver.

Gerda Jensen

Da jeg besøgte Gerda sidste gang, var det hendes fødselsdag, og da flagedes der på hel for hende.

I dag flager vi på halv, for Gerda Jensen er død, den 6.10.1988. Vi har taget afsked med en tapper og modig pige.

Gerda var en af hverdagens små heltinder. Hun tøvede ikke, da der blev kaldt til samling for Danmarks frihed.

Men hun betalte også prisen for det som deporteret til Ravensbrück.

Siden 1945 har hendes liv været en stor lidelsesvej... Krigen var skyld i, at hun mistede sine to mænd. Selv gennemgik hun flere store operationer, og mange gange troede vi, at nu var det slut, men hendes kærlighed til sønnen Benny og det liv, hun trods alt elskede så højt, bragte hende hver gang tilbage til os.

Man hørte hende aldrig klage. Hun var ikke den, der gav udtryk for hverken sorg eller glæde, men vi, der kendte hende godt, vidste altid, hvad hun følte.

Hun mente altid, der var andre, der havde det værre end hende, og det var også med til at stive os andre af.

Da hun kom til Bernadotttegården i

Roskilde, fandt hun den ro og tryghed, hun havde så hårdt brug for, og hun var glad for at være dér. Hendes søn og svigerdatter følte sig også trygge ved at vide hende i gode hænder dér.

Jeg vil gerne takke personalet for deres smukke og positive behandling, der blev Gerda til del, og tak til beboerne for det, I var for Gerda.

Lilly Lund
Falstersgade 9, 8000 Århus C.

Laurits Jørgensen

Laurits Jørgensen (Lause), Søndervang 4, 9900 Frederikshavn, blev 74 år. »Lause« var sønderjyde af fødsel, men

havde allerede før krigen slået sig ned her i det nordjyske.

Jeg tror dog aldrig, han glemte sin fødestavn. Allerede fra et meget tidligt tidspunkt af krigen deltog han i modstandsarbejdet mest på det efterretningsmæssige felt. Hans evner til at skaffe oplysninger var store, og han skånede ikke sig selv, heller ikke senere, da han blev sat på andre opgaver.

I pensionsalderen har »Lause« levet et stille liv. Han var naturmenneske og gik ofte lange ture, især elskede han stranden. Han vil efterlade et stort savn for familien, og vi har alle mistet en god ven.

Bent J. Nielsen

Fophenværende skibsfører Bent J. Nielsen blev 70 år. Under den tyske besættelse af Danmark 1940-45 var Bent J. Nielsen aktiv som sabotør i Svendborg, hvor han gik på navigations-skole efter et par år til søs på fragtskibe og i marinen.

Efter befrielsen fik Bent J. Nielsen ansættelse i rederiet Mærks. Bent J. Nielsen blev udnævnt til skibsfører af rederiet i 1955. Efter 27 års ansættelse lod han sig pensionere for at flytte til Spanien, hvor Bent J. Nielsen nød sit otium i Fuengirola.

BØGER

»Mine egne veje«

Udgivet af forlaget Sputnik. Oversat fra russisk af Karen Kiærulff Nielsen med forord af Helge Kierulff. 400 sider. Kr. 175,00 (dog kr. 140,00 for »Pigtraad«s læsere).

At anmelde den sovjetiske læge Fjodor Soprunovs bog er en vanskelig opgave.

Man får et indblik i, hvordan det var for en 5-årig dreng at flytte fra sit hjemland (Sovjet) som emigrant til Frankrig, nær Paris.

Gennem hele bogen mærker man, hvordan Sovjet trods alt er hans fædreland. Vi læser om studentertidens store problemer med at være en anden. Han slutter venskaber og tilslutter sig en organisation mod fascismen og den stærke højredrejning i Frankrig. Hans forelskelse i en russisk pige, der er vendt hjem, går som en ledetråd gennem hele bogen. Ved krigsudbruddet i 1939 søger han om sovjetisk statsborgerskab, men havner som værnepligtig i Letland, der har nær tilknytning til Tyskland.

Ikke-angrebspagten Sovjet/Tyskland er et chok for ham. Da Letland dernæst i 1941 besættes af tyskerne, bliver han såret og havner i krigsfangelejr i Tyskland. Dette skildrer han meget nøgternt og viser tydeligt den foragt, tyskerne viste for slaverne.

Folkene i øst

Efter et flugtforsøg havner han i Stuffhof, hvor han får god kontakt til danske fanger. En kontakt, der holder, til hans død i 1987, og hans skildringer her er meget psykologiske uden særlig

udpensling af grusomhederne i lejren.

Mødet med de danske fanger i Stutthof får et helt kapitel for sig, og efter krigen bliver han da også hædret med Dansk Røde Kors' Fortjenstmedalje af 1. grad. Hans gensyn med Moskva og ungdomsveninden vil have værdi også for den unge generation.

Læs bogen!

VMJ

»Kan det ske igen?«

Af Poul E. Nørager, udgivet af Folkebevægelsen mod Nazismen i samarbejde med forlaget Tommeliden.

Det er en lille bog på 103 sider, der giver en oversigt over nynazismen i Danmark og med tilbageblik over, hvordan nazismen i sin tid udførte sit rædselsherredømme i Europa.

Den viser, at der trods alt stadig er frø, parat til at spire frem og fremkalde nazismens racistiske drømme om ét folk og én fører: Alle, der ikke tilhører den hvide race, skal udryddes. Det er en skamlet for os danske, at sådan en bevægelse kan få lov at leve i Danmark, ja tilmed styre verdensnazismen herfra. Man udgiver bøger, der skaber hetzkampagne mod andre racer i andre lan-

Bogen er nok mest værdifuld for ungdommen, da vi andre har følt nazismen på egen krop og ved, hvad det drejer sig om, men derfor kan det være sundt at læse om det igen. Bogen har et par fejl, men det må man leve med.

Folkebevægelsen mod Nazismen har hjemsted i Aalborg, Brandstrupsgade 2, 9000 Aalborg, tlf. 98-16 00 45. Åbent mandag-fredag 9-16. Bidrag modtaget på giro 1.31.00.03.

VMJ

De skal nok overleve

Ruth Minsky Sender:

»Velkommen til Auschwitz«.

180 sider. 135 kr.

Forlaget Forum.

Der er på dansk alene i år udkommet tre bøger med KZ-udryddelseslejr som emne. Beregnet for børn og unge. Fortæller man mig. Hvilke de to andre er, ved jeg ikke. Men her har altså en jødisk mor i New York, Ruth Minsky Sender, med mand, fire voksne børn og seks børnebørn, fortalt os historien på sin måde.

Om hvor afskyeligt det hele var fra Hitlers og hans kumpaners side. Mod en række folkeslag, men især mod jøderne. Og altså her i Auschwitz. Først oplever man, hvordan nazisterne efter at have erobret Polen opretter ghettoer for jøderne. Fx i Lodz. Med pigtråd og det hele.

Fortælleren er Riva, 13 år. Med en mor og tre yngre brødre. Sult og ydmygelser er snart dagens orden. Men helt galt bliver det i 1942. Da fjerner man moderen. Nu må den 16-årige Riva være mor for den lille flok. En af drengene, Laibele, er syg og dør. Skønt hun og brødrene plejer ham og skjuler ham. Og så sendes også de tre andre bort.

Riva for sig, brødrene et andet sted. Hun overlever kun, fordi hun ligesom går ind i en anden verden. Digter og drømmer. For barsk er tilværelsen i Auschwitz, hvor en kvindelig leder satanisk byder de ny »Velkommen til Auschwitz«. Det dækker, som man hører, over meget.

Johs.Rasmussen

W. JOHANSEN

JOSTEINSVEJ 51

2880 BAGSVÆRD

Pigtraad-Gestapofangen

Nummer 6. November 1988

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 07 97 12 71.

Sekr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose.

Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16 2th., 1806 Frederiksberg C, 01 31 86 86.

Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff, Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischermann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen, Erik Jensen, Birgit Lærche, Lilian Olsen og Jacob Jensen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev 03 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K 01 12 85 95.

Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S. 03 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25 5000 Odense. 09 12 71 99.

Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Brønshøjvej 11, Hyllested, 8400 Ebeltoft. 06 33 60 61.

Kass./sekr.: Arnold Sejersen, Jægergårds-
gade 138, 2., 8000 Århus C. 06 13 07 65.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. 08 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bavnebjergspark 6, 3520 Farum. 02 95 22 08.

Kas.: Ernst Nielsen, Firskovvej 42, 2800 Lyngby. Giro 6 45 87 18. tlf. 02 87 09 58.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. 07 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Kst. fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C. 01 31 86 86. 12.

Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. 06 16 92 42. Giro 5 43 27 23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Smedetoften 38, 2400 Kbh. NV. 01 10 61 49.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Pedersen, Træffes på kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Virum. 02 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Tirsdag og torsdag 9-13. Ferielukning: 15/6-15/8.

Esbjerg afd.: Fmd.: Viggo Hansen, Palnatokes Alle 19, 6700 Esbjerg. 05 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen, Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 05 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 30,1 tlf. 05 93 29 73, åbent tirsdag 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. 05 52 82 43.

Kolding: Kontor: Koldinghus, Staldgården. Åbent 2. og 4. torsdag kl. 14-17. 05 53 18 84.

Odense afd.: Kontor: Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ, tlf. 09 15 98 27. Åbent hver onsdag kl. 9.30-12.

Fmd.: E. Giersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 09 14 27 16.

Socialsekretær: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. 09 15 98 27.

Kass.: Ruth Giersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 09 14 27 16.

Sydfyns afd.: Louis Artéll, Brændeskovvænget 7 B, postbox 251, 5700 Svendborg. 09 22 37 00.

Aksel Jørgensen, Vornæsvej 33, 5700 Svendborg. 09 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. 02 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. 08 15 70 82. Centrets adresse: Østerbo 38, 9000 Aalborg. 08 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, C.F. Jessensvej 1, Århus N. 06 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. 06 16 63 18 i åbningstiden: Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Axel Lauritzen, Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby. 02 88 12 42.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. 06 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 06 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk, 8900 Randers. 06 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. 01 50 48 61 og 01 50 09 70.

Kass.: Giro 1 70 30 72.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Hougårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. 06 26 15 19.

Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltoft. 06 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 02 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Bernstorffsvej 155, IIth., 2820 Gentofte. 01 64 51 74.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjørløer Boulevard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 01 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24, 8270 Højbjerg. 06 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860 Søborg. 01 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 01 49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 07 97 12 71.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv. 2650 Hvidovre. 01 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C. 09 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7.4. th., 1756 København V. 01 23 02 14

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. 09 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. 09 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. 02 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre. 01 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. 01 65 82 12.

Kass.: Herman Ebstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. 01 28 27 15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by. Henv. til: De Erhvervshæmmede Fra Frihedskampen, Skovvangsvej 220, 8200 Århus. Telefon 06 16 63 18, kl. 10-12. Mandag - torsdag. Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftligt senest den 15. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

Nors Hovedgård: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 07 98 11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 02 48 56 74.